

EQD/EDNJ Vëllimi IV
Pjesëmarrja në demokraci
Manuali për nxënësit
Fletë pune për nxënësit

- 1.1 Cilat zgjedhje më kanë bërë mua personin që jam sot - dhe kush i bëri ato?
- 1.2 Tre opsionet që formësojnë të ardhmen tonë
- 1.3 Kriteret e mia për zgjedhjen e një pune
- 1.4 Pyetësi: zgjedhje pune
- 2.1 Koncepti dilemës
- 2.2 Një mjet për të analizuar dhe zgjidhur dilemat
- 2.3 Si do të vendosni? Çështje studimi me dilema
- 2.4 Fletë shënimesh me diskutime për dilemën
- 2.5 Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (10 dhjetor 1948)
- 2.6 Konventa për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore (e ndryshuar nga Protokollin Nr 11 me Protokollin Nr. 1, 4, 6 (fragmente) (Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut)) (4 nëntor 1950)
- 3.1 Orari për njësinë 3 "Diversiteti dhe pluralizmi"
- 3.2 Pjesëmarrja në demokraci - rregullat dhe parimet bazë
- 3.3 Krijimi i një partie politike
- 3.4 Si e trajton sistemi politik demokratik diversitetin dhe pluralizmin?
- 3.5 Koncepti i së mirës së përbashkët: vula e demokracisë dhe diktaturës
- 3.6 Harta e ndarjeve sociale dhe partitë politike
- 4.1 Studim rasti: konflikti në komunitetin e peshkimit
- 4.2 Një model i objektivave të qëndrueshmërisë
- 4.3 Aplikimi i modelit të qëndrueshmërisë në lojën e peshkimit: si të mund "të kapim peshk sa më shumë të jetë e mundur"?
- 4.4 Cila është balanca optimale midis riprodhimit të peshkut dhe peshkut të kapur?
- 5.1 Përgatitjet për konferencën për një kuadër rregullash
- 5.2 Pyetjet themelore të marra në konsideratë në projektimin institucional
- 5.3 Krahasimi i kornizave të rregullave
- 5.4 Rregullat procedurale të konferencës – versioni projekt
- 5.5 Përmbledhje: çfarë mund të mësojmë përmes këtyre lojërave?

5.6 Reagime për kapitujt 4 dhe 5

6.1 Modeli ciklik i politikës: politika si një proces i zgjidhjes së problemeve në një komunitet

6.2 Cikli i politikave - një mjet për të vëzhguar dhe kuptuar proceset e vendim-marrjes politike

6.3 Reagime për njësinë "Qeverisja dhe politika"

7.1 A është sundimi i shumicës i padrejtë për pakicën? Studim rasti

7.2 Si kujdesen demokracitë për mbrojtjen e pakicave?

7.3 Detyra: hartimi i një statuti për klubin sportiv

7.4 Regjistrimi i prezantimeve të grupeve: draft statutet për një mikro-komunitet

8.1 Sugjerime për një çështje debati

8.2 Rregullat për debatimin

8.3 Fletë planifikimi për ekipet e debatit

8.4 Fletë planifikimi për kryetarët

8.5 Fletë regjistrimesh për audiencën

8.6 Tabela për shkruarit e lajmeve

9.1 Krijimi i një gazete muri – të bërit e zgjedhjeve

9.2 Këshilla për prodhimin e një gazete muri

9.3 Këshilla për të shkruar një histori të mirë lajmesh

Fleta e punës e nxënësit 1.2

Tre variante që formësojnë të ardhmen tonë

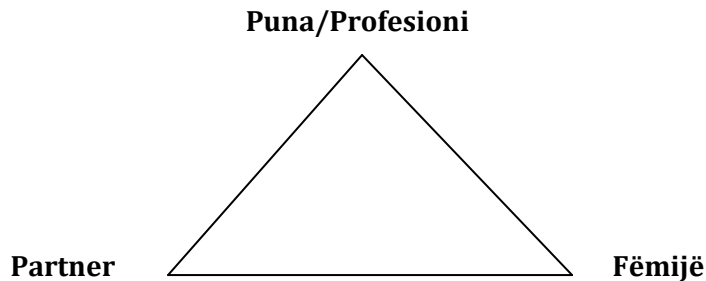
1. Çfarë mundësish na japin ne të drejtat e njeriut?

"Çdo njeri ka të drejtën e lirisë ..." (KEDNJ (1950), Neni 5)

"Të gjithë duhet të kenë mundësinë për të fituar jetesën në një punë ku hyn lirisht."

(Karta Sociale Evropiane (1996), Pjesa 1, nr 1)

"Burrat dhe gratë në moshë të pjekur, pa kurrfarë kufizimi për shkak të racës, shtetësisë ose besimit, kanë të drejtë të lidhin martesë dhe të formojnë familje." (UDHR (1948), Neni 16 (1))

2. Cilat variante mund të zgjedh? Cilat zgjedhën prindërit e mi?

Variantet për të ardhmen tonë		Zgjedhja ime	Zgjedhja e nënës sime	Zgjedhja e babait tim
Të tre	Partneriteti, fëmijët dhe puna			
Dy nga tre	Partneritetit dhe fëmijët			
	Partneriteti dhe punë			
	Puna dhe fëmijët			
Një nga të tre	<i>Partneriteti</i>			
	<i>Puna</i>			
	<i>Fëmijët</i>			

Fleta e punës e nxënësit 1.3

Kriteret e mia për zgjedhjen e një pune

1. Nëse ju e keni zgjedhur tashmë një punë, ju lutem jepni arsyt tuaja këtu:

Puna e zgjedhur nga unë	Arsyet kryesore për zgjedhjen e kësaj pune	Kundërshtimet e kësaj pune (nëse ka)

2. Pranimi ose refuzimi i ofertave të punës (simulimi i tregut të punës)

Oferta e punës	Arsyet për pranimin ofertës	Arsyet për refuzimin e ofertës

Fleta e punës e nxënësit 1.4

Pyetësor: Njohja e profesionit

Ky pyetësor mund të shërbejë si një pikë fillimi, kur jeni duke u përgatitur për një projekt të zgjedhjes së profesionit. Përshtateni ose zgjeroheni atë sipas nevojës. Nëse keni ndërmend të shkruani një raport që do të shtohet në portofolin tuaj, për shembull, pyetjet kyçe mund të shërbejnë si udhëzues për kuadrin e përmbajtjes.

Një pyetësor është instrumenti më i mirë me të cilin marrim një përshkrim të mirëstrukturuar dhe të detajuar të një pune. Një ditar është më i përshtatshëm në qoftë se doni të regjistroni përvojat tuaja personale dhe ndjenjat gjatë kryerjes së një pune, p.sh. gjatë një stazhi.

1. Vendi i punës

- Me kë do bashkëpunoni? Kush varet nga puna juaj? Nga puna e cilit vareni ju?
- A është vendi juaj i punës tipik për këtë punë/kategori pune?
- ....

2. Përgjegjësia personale dhe kushtet e punës

- Cili është roli juaj në këtë kompani/zyrë/...?
- Deri në çfarë mase vendosni ju se cilat janë detyrat tuaja? Nëse ju e bëni këtë, si e realizoni? Nëse jo, cili i cakton detyrat për ju?
- Ju lutem përshkruani çfarë përgjegjësie ju është caktuar.
- Deri në çfarë mase jeni të lirë në menaxhimin tuaj dhe në përdorimin e kohës? (Koha e punës, orët e punës, koha e lirë, pushimet.)
- Sa kohë punoni mesatarisht në ditë/në javë?
- A punoni me turne - natën - në fundjavë?
- Çfarë të ardhurash mund të pres në këtë punë? A ka ndonjë të dhënë në dispozicion të publikut? (Normale se kjo është një pjesë e rëndësishme e informacionit për ju, por shumë njerëz nuk janë të gatshëm për të dhënë detaje në lidhje me të ardhurat e tyre, dhe kuptohet kjo. Kështu që ju duhet të shpjegoni se pse ju intereson kjo pyetje, dhe të zbuloni se çfarë informacioni është i gatshëm për të dhënë partneri juaj në intervistë.)
- A është e mundur të kombinohet puna juaj me të pasurit e një familje? A është e mundur të punohet me kohë të pjesshme?
- ...

3. Aktivitetet dhe detyrat

- Cilat janë aktivitetet kryesore në punën tuaj?
- Ju lutem, përshkruani një ditë ose javë tipike pune.
- A ka ndonjë aspekt specifik/unik në punën tuaj?
- ...

4. Kërkesat e punës

- Në çfarë duhet të jetë i mirë një person që bën punën tuaj dhe çfarë është më pak e rëndësishme?
- Deri në çfarë mase duhet t'i nënshtroheni ju trajnimit në shërbim?
- A ka ndonjë teknologji kyçe apo aftësi të veçanta që duhet t'i perfeksiononi?
- A ndjeni konkurrencë në punën tuaj?
- ...

5. Zgjedhja e një pune, përvoja e punës

- Çfarë trajnimi është i nevojshëm për t'u kualifikuar për punën tuaj?
- Ju lutem, përshkruani zhvillimin e karrierës suaj.
- A do t'ja rekomandonit dikujt të ndjekë të njëjtën rrugë si ju? A do të ishte e mundur sot?
- Çfarë idesh, dëshirash dhe pritshmëri keni pasur në mendje kur zgjidhët këtë karrierë?
- A janë përmbushur dëshirat tuaja?
- A do të zgjidhni për herë të dytë të njëjtën karrierë, në qoftë se mundeshit?

6. Mundësitë e punësimit

Parashikimet për zhvillimet e ardhshme të biznesit dhe të punës duhet të lexohen me kujdes. Por është me vlerë të provoni të gjeni se çfarë mund të thuhet në lidhje me zhvillimin e ardhshëm të fuqisë punëtore.

- Sa aplikantët janë të nevojshme për këtë punë sot? A është e mundur të parashikohen zhvillimet e ardhshme?
- Çfarë aftësish dhe kualifikimesh do të priten nga aplikantët e ardhshëm?
- Cila është grupmosha dhe struktura gjinore në punën tuaj? *(Përgjigja për këtë pyetje mund t'ju lejojë të parashikoni mundësitë e punësimit në vitet e ardhshme.)*

7. Kontrolloni burime të tjera informacioni

- Zyra Kombëtare ose lokal e punësimit
- Interneti
- .....

Përfundim

Si përfundim, nga të gjitha informacionet që kam marrë, a është puna që kam studiuar një mundësi tërheqëse për mua?

Cilado qoftë përgjigja - po, jo ose nuk jeni të sigurt - cilat janë arsyet për vendimin tuaj?

A kanë qenë kriteret ato që ju udhëzuan në zgjedhjen tuaj praktike dhe të dobishme?

Sigurisht është më e këndshme po t'i jeni përgjigjur pyetjeve të mësipërme me "po". Por edhe në qoftë se përgjigjet tuaja janë negative, rezultatet janë të rëndësishme për zhvillimin tuaj të ardhshëm. Ju keni shpëtuar nga zgjedhja e një pune të gabuar, sepse supozimet tuaja dhe pritjet ishin të pasakta, dhe keni dalë nga eksperiencia me një ide më të qartë të kritereve që duhet të aplikoni në zgjedhjen e një pune.

Falënderime

Në qoftë se raporti juaj është lexuar nga të tjerët (gjë që është normale), ju duhet të falënderoni partnerin (rët) tuaj të intervistës, dhe të gjithë ata që ju mbështetën.

Fleta e punës e nxënësit 2.1

Koncepti i dilemës

Çfarë është një dilemë?

Një dilemë është një situatë në të cilën përballemi me dy zgjidhje të ndryshme dhe ne duhet të marrim një vendim. Secila nga këto zgjedhje ka pasoja që ne nuk i duam ose nuk mund t'i justifikojmë për arsye të rëndësishme, për shembull:

- Detyrimet morale ose fetare.
- Pritjet nga roli (si presin të tjerët që ne të sillemi, p.sh. si mësues, nxënës, vëlla, mik, apo president).
- Receta ligjore (të drejtat dhe detyrat).
- Respektimi i të drejtave të njeriut.
- Lidhjet personale me familjen dhe miqtë tanë.
- Arsyet financiare (nevoja për të kursyer para, mundësi për të bërë një fitim).
- Arsyet praktike (mbështetjen ose pengimin e zgjidhjes së një problemi të vështirë).

Në një dilemë ne përballemi me një konflikt në mes të parimeve ose qëllimeve që janë me rëndësi për ne. Dilemat ndodhin në jetën e përditshme, si dhe në politikë. Vendimmarrja politike shumë shpesh ka të bëjë me dilemat, dhe çdo zgjedhje ka pasoja afatgjata. Ne duhet të zgjidhim një dilemë duke përcaktuar prioritetet, duke vendosur për një qëllim, e shkelur të tjerat. Në disa raste është e mundur për të gjetur një kompromis.

Studim rasti

Premtimi i Lenës

Lena është tetë vjeç. Ajo pëlqen të ngjitet në pemë dhe është më e mira në lagjen e saj. Një ditë ajo bie nga pemë, por nuk është plagosur. Babai e sheh aksidentin dhe shqetësohet shumë. Ai i kërkon Lenës t'i premtojë se nuk do ngjitet më kurrë në pemë. Lena i premtonte dhe i shtrëngon dorën e atit të saj për të vulosur premtimin.

Të njëjtën pasdite ajo takon miqtë e saj. Paula, shoqja e saj më e mirë, është shumë e shqetësuar. Kotelja e saj e vogël është ngjitur lart në pemë dhe është shumë e frikësuar për të zbritur. Diçka duhet bërë menjëherë, para se kotelja të bjerë nga pema. Çdo fëmijë e di se Lena është alpinistja më e mirë aty, kështu Paula i kërkon asaj të shpëtojë kotelën e saj.

Por Lena kujton premtimin që i ka dhënë të atit të saj. Çfarë duhet të bëjë ajo?

Dilema e të burgosurit

Dy të dyshuar janë arrestuar nga policia. Policia ka prova të pamjaftueshme për një të dyshuar, dhe pasi i ndajnë të dy të burgosurit, i vizitojnë secilin prej tyre që t'i japin të njëjtën marrëveshje. Nëse dikush dëshmon për akuzën ndaj tjetrit (tradhton tjetrin) dhe tjetri nuk flet (bashkëpunon me të tjerët), ai që tradhton del i lirë dhe bashkëpunëtori që s'flet merr dënimin e plotë -10 vjet burg. Nëse të dy heshtin, të dy të burgosurit dënohen me vetëm gjashtë muaj burg me një akuzë të lehtë. Nëse secili tradhton tjetrin, secili dënohen me pesë vjet. Çdo i burgosur duhet të zgjedhë të tradhtojë tjetrin ose të heshtë. Secili është i sigurt se tjetri nuk do të marrë vesh për tradhtinë para përfundimit të hetimeve. Si duhet të veprojnë të burgosurit?

(Burimi: http://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner's_dilemma)

Fleta e punës e nxënësit 2.2

Një mjet për të analizuar dhe zgjidhur dilemat

Kjo është një kuti instrumentesh, jo një listë e plotë. Jo të gjitha pyetjet janë të përshtatshme në çdo rast, kështu që ju duhet të zgjidhni cila pyetje shkon më mirë. Mendimi i kujdesshëm për disa a pyetje, vlen më shumë se përdorimi i të gjithë listës.

1. Mblidh **informacion**.

- Kush është i përfshirë?
- Çfarë kërkojnë ata? (Cilat janë të drejtat, nevojat, qëllimet apo interesat e tyre?)
- Çfarë roli luajnë njerëzit?
- Cili është problemi / dilema?
- Çfarë ka të bëjë ky rast me mua?
- Çfarë thotë ligji? (A duhet të respektoj ndonjë detyrim ligjor ose rregull?)
- Çfarë nuk dimë - çfarë nuk kuptojmë?
- Sa e madhe do të jetë përpjekja për të gjetur informacionin që mungon?

2. Merrni parasysh **pasojat**.

- Cilat janë zgjidhjet alternative?
- Çfarë pasoje do të ketë secila nga këto zgjedhje dhe për të cilët? (Të tjerët e përfshirë direkt, njerëz të tjerë që jetojnë sot ose në të ardhmen, këtu apo diku tjetër.)
- .....

3. Përcaktoni **prioritetet** tuaja.

- Cilat kritere mund t'i vlerësoj si më të rëndësishme, për shembull, për vendimin tim,:
- Deri në çfarë mase i kuptoj unë pasojat e vendimit tim?
  - Cilat parime morale ose fetare janë të rëndësishme për mua?
  - Çfarë është e ligjshme - çfarë është e paligjshme?
  - Çfarë mund të pres unë që të pranojnë të tjerët dhe anasjelltas? (A do ta pranoja këtë vendim po të isha në pjesën e marrësit?)
  - Çfarë vepron më mirë? (Zgjidhja e problemit, aspektet financiare.)
  - Cilat janë pasojat e dëshiruara apo të padëshiruara afatgjata ose pasojat anësore?
  - A është vendimi im i pakthyeshëm ("pikë pa kthim"), apo mund ta korrigjoj atë më vonë?
  - .....

4. Merrni **vendimin** tuaj.

- A duhet të zgjedh një qëllim të vetëm dhe të shkel të tjera?
- A ka ndonjë shans për të gjetur një kompromis?
- Në kushtet e dhëna, çfarë më thotë intuita ime? Me çfarë vendimi mund të identifikohem unë më shumë?
- .....

Fleta e punës e nxënësit 2.3

Si do të vendosni? Çështje për studim dilemash

1. Kjo nuk është plehra ime

Plehrat kanë qenë një problem i madh në shkollën tuaj. Janë zhvilluar diskutime dhe disa klasa kanë shkruar disa rregulla në një tabelë të madhe dhe, solemnisht, i nënshkruan ato - ne duam që shkolla jonë të jetë një vend i pastër, miqësor dhe ne do t'i depozitojmë plehrat tona në një nga shumë kazanët e mbeturinave në shkollë. Ju e keni marrë këtë iniciativë shumë seriozisht, sepse nuk ju pëlqen të përzieni me plehrat e njerëzve të tjerë.

Gjatë pushimit të drekës, ju hasni një grumbull qese letrash, lëkura frutas dhe një picë, gjysmë të ngrenë, në oborrin e shkollës - tamam ngjitur me një kazan mbeturinash bosh. Shumë nxënës janë përreth, por ju nuk e dini nëse ata janë përgjegjës për rrëmujën. Çfarë do të bëni? Do e merrni hedhurinën - apo do ta lini atë në tokë?

2. Miku im më i mirë - një shpërndarës

Shoku më i mirë është i dyshuar se ka shpërndarë drogë në ambientet e shkollës. Ti e di se dyshimet janë të sakta. Drejtori i shkollës është seriozisht i shqetësuar për këtë çështje, pasi ai dëshiron që të mbrojtë nxënësit, veçanërisht të rinjtë. Përveç kësaj, ai nuk dëshiron të shohë raportime në media. Ai e di se ju jeni miq, dhe ju kërkon të shkoni në zyrën e tij. Nëse ju tregoni se çfarë dini, shoku juaj do të duhet të largohet nga shkolla dhe mund të merret në gjykatë. Nëse ju nuk jepni dëshminë, ju po thjeni ligjin dhe mund të futni veten në telashe. Në këtë situatë, një kompromis nuk është i mundur. Ose i tregoni drejtorit se çfarë dini ose nuk e bëni. Situata bëhet edhe më e komplikuar, sepse ju nuk e dini se çfarë do të bëjë miku juaj. A do të heshtë ai? Apo ai mundet edhe të rrëfejë, nëse i ofrohet një dënim më i butë?

3. Miku im dëshiron të kapë trenin

Është ora 06:00 në një mëngjes të ftohtë dimri. Ju e kaluat testin e shoferit tre muaj më parë dhe nuk keni bërë ende shumë praktikë. Tani ju jeni duke çuar mikun tuaj në stacionin hekurudhor. Para se të niseni, ju duhet të hiqni një shtresë akulli nga xhami i përparmë dhe pastaj duhet të ndaloni në një pikë karburanti në rrugë.

Jeni me vonesë. Stacioni është 3 km larg dhe shoku juaj duhet të kapë trenin për 10 minuta. Atij i nevojitet të blejë një biletë.

Kufiri i shpejtësisë është 50 km/h, siç është e zakonshme në qytet. Me aq sa mund të shihni ju, rruga është bosh. Miku në makinë ju nxit: "Hajde jepi pak më shpejt," Çfarë do të bëni?

4. Cilat banane të blej?

Ju dëshironi të blini disa fruta në një supermarket. Dy lloje bananesh janë në shitje; të dyja duken të jenë me cilësi të mirë - ato janë të pjekura dhe në gjendje të përsosur. Një grumbull bananesh është pak më i lirë se të tjerat. Ato më të shtrenjtat kanë një etiketë "Blerje të ndershme", dhe një broshurë informacioni ju tregon se një sasi e caktuar e shumë që ju paguani do të shkojnë direkt për të mbështetur fermerët e vegjël jashtë shtetit. Ata kanë nevojë për kapital për të zhvilluar plantacionet e tyre të bananeve - sipas standardeteve tona, një sasi shumë modeste. Cilat banane do të blini ju?

Fleta e punës e nxënësit 2.4

Shënime për diskutimet për dilemat
(Bazuar në fletën e punës së nxënësit 2.3)

Diskutim rasti nr 1: Kjo nuk është plehra ime	
Alternativat	Vendimi dhe arsyet
Hidhni plehrat në koshin e plehrave ose I lini plehrat në tokë ose ...?	
Diskutim rasti nr 2: Miku im më i mirë - një shpërndarës	
Alternativat	Vendimi dhe arsyet
T'i tregoj drejtorit atë që di Apo Të hesht apo ...?	
Rasti Historia nr 3: Miku im dëshiron për të kapur treni	
Alternativat	Vendimi dhe arsyet
Të eci me 50 km / kufiri i shpejtësisë h apo të eci më shpejt apo ...?	

Diskutim rasti nr 4: Cilat banane do të blej?	
Alternativat	Vendimi dhe arsyet
Të blej banane të lira apo Të blej banane më të shtrenjta apo ...?	
(çështje të tjera)	
Alternativat	Vendimi dhe arsyet

Fleta e punës e nxënësit 2.5

DEKLARATA UNIVERSALE E TË DREJTAVE TË NJERIUT (10 dhjetor 1948)

HYRJE

Duke pasur parasysh se dinjiteti i lindur i të drejtave të barabarta dhe të patjetërsueshme të të gjithë anëtarëve të familjes njerëzore është themeli i lirisë, drejtësisë dhe paqes në botë;

Duke pasur parasysh se mosrespektimi dhe përbuzja e të drejtave të njeriut ka çuar drejt akteve barbare, të cilat kanë ofenduar ndërgjegjen e njerëzimit, dhe mbasi krijimi i botës në të cilën njerëzit do të gëzojnë lirinë e fjalës, të besimit dhe lirinë nga frika e skamja është proklamuar si dëshira më e lartë e çdo njeriu;

Duke pasur parasysh se është e nevojshme që të drejtat e njeriut të mbrohen me dispozita juridike, kështu që njeriu të mos jetë i shtrënguar që në pikën e fundit t'i përvishet kryengritjes kundër tiranisë dhe shtypjes;

Duke pasur parasysh se është e nevojshme që të nxitet zhvillimi i marrëdhënieve miqësore midis kombeve;

Duke pasur parasysh se popujt e Kombeve të Bashkuara vërtetuan përsëri në Kartë besimin e tyre në të drejtat themelore të njeriut, në dinjitetin dhe vlerën e personit të njeriut dhe barazinë midis burrave dhe grave dhe mbasi vendosën që të nxitin përparimin shoqëror dhe të përmirësojnë nivelin e jetës në liri të plotë;

Duke pasur parasysh se shtetet anëtare u detyruan që, në bashkëpunim me Kombet e Bashkuara, të sigurojnë respektimin e përgjithshëm dhe zbatimin e të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore;

Duke pasur parasysh se kuptimi i përbashkët i këtyre të drejtave dhe lirive është më i rëndësishëm për realizimin e plotë të këtij detyrimi;

ASAMBLEJA E PËRGJITHSHME shpall Këtë DEKLARATË UNIVERSALE MBI

TË DREJTAT E NJERIUT si ideal të përgjithshëm të cilin duhet ta arrijnë të gjithë popujt dhe të gjitha kombet, në mënyrë që çdo njeri dhe çdo organizëm shoqëror, duke pasur parasysh gjithmonë këtë Deklaratë, të përpiqet që, me anë të mësimit dhe edukimit, të ndihmonte në respektimin e këtyre të drejtave dhe lirive dhe që, me anë të masave progresive kombëtare dhe ndërkombëtare, të sigurohej njohja dhe zbatimi i tyre i përgjithshëm dhe i vërtetë, si midis popujve të vetë shteteve anëtare, ashtu edhe ndërmjet popujve të atyre territoreve që janë nën administrimin e tyre.

Neni 1

Të gjithë njerëzit lindin të lirë dhe të barabartë në dinjitet dhe në të drejta. Ata kanë arsye dhe ndërgjegje dhe duhet të sillen ndaj njëri tjetrit me frymë vëllazërimi.

Neni 2

Secili gëzon të gjitha të drejtat dhe liritë e parashtruara në këtë Deklaratë pa kurrfarë kufizimesh për sa i përket racës, ngjyrës, gjinisë, gjuhës, besimit fetar, mendimit politik ose tjetër, origjinës kombëtare a shoqërore, pasurisë, lindjes ose tjetër.

Asnjë dallim nuk do të bëhet në bazë të statusit politik, juridik ose ndërkombëtar të shtetit ose vendit të cilit i përket çdo njeri, qoftë kur shteti ose vendi është i pavarur, qoftë nën kujdestari, qoftë jo vetëqeverisës ose që gjindet në çfarëdo kushtesh të tjera të kufizimit të sovranitetit.

Neni 3

Gjithkush ka të drejtë të jetojë, të jetë i lirë dhe të ketë sigurimin vetjak.

Neni 4

Asnjëri nuk duhet të mbahet si skllav ose në robëri; skllavëria dhe tregtia e skllavëve janë të ndaluara në të gjitha format.

Neni 5

Asnjëri nuk duhet t'i nënshtrohet torturës, veprimit ose dënimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues.

Neni 6

Gjithkush ka të drejtë që t'i njihet kudo personaliteti juridik.

Neni 7

Të gjithë janë të barabartë para ligjit dhe kanë të drejtë pa asnjë diskriminim të mbrohen barabar nga ligji. Të gjithë kanë të drejtën për t'u mbrojtur barabar kundër çdo diskriminimi që cenon këtë Deklaratë, si dhe kundër çdo nxitje për një diskriminim të tillë.

Neni 8

Gjithkush ka të drejtë për mjete juridike të frytshme para gjykatave kompetente kombëtare për veprimet me të cilat shkelen të drejtat themelore të garantuara nga kushtetuta ose ligjet.

Neni 9

Asnjëri nuk duhet t'i nënshtrohet arbitrarisht arrestimit, ndalimit ose dëbimit.

Neni 10

Gjithkush gëzon njëlloj të drejtën për një proces gjyqësor objektiv e publik para një gjykate të pavarur e të paanshme, në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të veta dhe për vendimin mbi çfarëdo lloj akuze penale.

Neni 11

1. Kushdo që është i akuzuar për një vepër penale ka të drejtë të konsiderohet i pafajshëm deri sa të vërtetohet fajësia në bazë të ligjit dhe në një proces publik në të cilin ka pasur të gjitha garancitë e duhura për mbrojtjen e vet.
2. Asnjëri nuk duhet të dënohet për veprime ose mosveprime të cilat nuk përbëjnë një vepër penale, sipas ligjeve kombëtare dhe ndërkombëtare, në kohën kur janë kryer. Gjithashtu nuk mund të vendoset një dënim më i rëndë nga ai që ka qenë zbatuar në kohën kur është kryer vepra penale.

Neni 12

Asnjëri nuk duhet t'i nënshtrohet ndërhyrjes arbitrare në jetën, familjen, banesën ose korrespondencën vetjake, si dhe sulmeve kundër nderit dhe prestigjit personal. Gjithkush ka të drejtën të mbrohet nga ligji kundër ndërhyrjeve ose sulmeve të tilla.

Neni 13

1. Gjithkush ka të drejtën e lirisë së qarkullimit dhe banimit brenda kufijve të çdo shteti.
2. Gjithkush ka të drejtë të largohet nga cilido vend qoftë, përfshirë këtu edhe të vetin, si dhe të kthehet në vendin e vet.

Neni 14

1. Gjithkush ka të drejtë të kërkojë dhe gëzojë në vende të tjera azil nga ndjekjet.
2. Këtë të drejtë nuk mund ta gëzojë askush në rast se ndiqet për krime jopolitike ose për vepra në kundërshtim me qëllimet dhe parimet e Kombeve të Bashkuara.

Neni 15

1. Gjithkush ka të drejtën e një shtetësie.
2. Asnjëri nuk duhet të privohet arbitrarisht nga shtetësia e tij si dhe as nga e drejta që të ndërrojë shtetësinë.

Neni 16

1. Burrat dhe gratë në moshë madhore kanë të drejtë të lidhin martesë dhe formojnë familje, pa kurrfarë kufizimi për sa i përket racës, shtetësisë ose besimit. Ata kanë të drejta të barabarta si në rastin e lidhjes së martesës, gjatë martesës si dhe në rast shkurorëzimi.
2. Martesa duhet të lidhet vetëm me pëlqimin plotësisht të lirë të personave që do të martohen.
3. Familja është bërthama e natyrshme dhe themelore e shoqërisë dhe ka të drejtën e mbrojtjes nga shoqëria dhe shteti.

Neni 17

1. Gjithkush ka të drejtën të ketë pasuri, si vetëm ashtu edhe në bashkëpronësi me të tjerët.
2. Asnjëri nuk duhet të privohet arbitrarisht nga pasuria e tij.

Neni 18

Gjithkush ka të drejtën e lirisë së mendimit, ndërgjegjes dhe besimit; kjo e drejtë përfshin lirinë e ndryshimit të besimit ose bindjeve dhe lirinë që njeriu, qoftë vetë ose në bashkësi me të tjerët, të shfaqë publikisht ose privatisht, besimin ose bindjen e vet me anë të dhënies së mësimëve, kryerjes së kultit dhe ceremonive fetare.

Neni 19

Gjithkush ka të drejtën e lirisë së mendimit dhe të shprehjes; kjo e drejtë përfshin lirinë e mendimit pa ndërhyrje, si dhe lirinë e kërkimit, marrjes dhe njoftimit të informacionit dhe ideve me çfarëdo mjeti qoftë, pa marrë parasysh kufijtë.

Neni 20

1. Gjithkush ka të drejtën e lirisë së mbledhjes dhe bashkimit paqësor.
2. Asnjëri nuk duhet të detyrohet të bëjë pjesë në ndonjë bashkim.

Neni 21

1. Gjithkush ka të drejtë të marrë pjesë në qeverisjen e vendit të vet, drejtpërdrejt ose me anë të përfaqësuesve të zgjedhur lirisht.
2. Gjithkush ka njëllot të drejtë të hyjë në shërbimet publike në vendin e vet.
3. Vullneti i popullit është baza e pushtetit shtetëror; ky vullnet duhet të shprehet në zgjedhje periodike dhe të lira të cilat duhet të jenë të përgjithshme dhe votimi i barabartë, si dhe me votim të fshehtë ose sipas procedurës përkatëse të votimit të lirë.

Neni 22

Si anëtar i shoqërisë, gjithkush ka të drejtën e sigurimit shoqëror dhe realizimit të të drejtave ekonomike, sociale, kulturore të domosdoshme për dinjitetin e vet dhe për zhvillimin e lirë të personalitetit, me ndihmën e shtetit dhe bashkëpunimit ndërkombëtar dhe në përputhje me organizimin dhe mundësitë e çdo shteti.

Neni 23

1. Gjithkush ka të drejtën për punë, të zgjedhë lirisht profesionin, të ketë kushte të favorshme pune dhe të jetë i mbrojtur nga papunësia.
2. Gjithkush, pa kurrfarë diskriminimi, ka të drejtë që për punë të njëjtë të marrë rrogë të njëjtë.
3. Gjithkush që punon ka të drejtën për një shpërblim të drejtë dhe favorshëm, në mënyrë që t'i sigurojë atij dhe familjes së tij një jetë që i përgjigjet dinjitetit njerëzor dhe, në qoftë se do të jetë e nevojshme ky shpërblim të plotësohet edhe me mjete të tjera të sigurimit shoqëror.
4. Gjithkush ka të drejtë të formojë sindikatë dhe të bëjë pjesë në të për mbrojtjen e interesave të veta.

Neni 24

Gjithkush ka të drejtë për pushim dhe kohë të lirë, duke përfshirë kufizimin e arsyeshëm të orarit të punës dhe pushimin e paguar periodik.

Neni 25

1. Gjithkush ka të drejtë për një nivel jetese të mjaftueshëm i cili t'i përgjigjet shëndetit dhe jetës së përshtatshme si të atij personalisht, ashtu edhe të familjes së tij, duke përfshirë ushqimin, veshmbathjen, banesën, kujdesin mjekësor dhe shërbimet e nevojshme sociale, si edhe të drejtën për të qenë i siguruar në rast sëmundjeje, papunësie, vejane, pleqërie dhe raste të tjera të humbjeve të mjeteve për jetesë për shkak të rrethanave të pavarura nga vullneti i tij.
2. Nënata dhe fëmijët kanë nevojë për kujdes dhe ndihmë të posaçme. Të gjithë fëmijët, të lindur brenda ose jashtë martesë, gëzojnë të njëjtat mbrojtje sociale.

Neni 26

1. Gjithkush ka të drejtën e shkollimit. Arsimi duhet të jetë falas, të paktën në shkollat fillore dhe të ulëta. Arsimi fillor është i detyrueshëm. Arsimi teknik dhe profesional duhet të zgjerohet e arsimit i lartë duhet t'u bëhet i mundshëm të gjithëve në bazë të aftësisë.
2. Arsimi duhet të drejtohet nga zhvillimi i plotë i personalitetit të njeriut dhe nga forcimi i respektimit të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore. Ai duhet të nxisë kuptimin, tolerancën dhe miqësinë midis të gjithë popujve, grupeve të racave dhe besimeve, si dhe veprimtarinë e Kombeve të Bashkuara për ruajtjen e paqes.
3. Të drejtën për të zgjedhur llojin e arsimit për fëmijët e tyre e kanë në radhë të parë prindërit.

Neni 27

1. Gjithkush ka të drejtë të marrë pjesë lirisht në jetën kulturore të bashkësisë, të gëzojë artet dhe të përfitojë nga përparimi shkencor dhe dobitë e tij.
2. Gjithkush ka të drejtë të mbrojë interesat morale dhe materiale, që rrjedhin nga çdo krijimtari shkencore, letrare dhe artistike, autor i të cilave është ai vetë.

Neni 28

Gjithkush ka të drejtë për një rend shoqëror dhe ndërkombëtar në të cilin mund të realizohen plotësisht të drejtat dhe liritë e shpallura në këtë Deklaratë.

Neni 29

1. Gjithkush ka detyrime vetëm ndaj asaj bashkësie në të cilën është i mundur zhvillimi i lirë dhe i plotë i personalitetit të tij.
2. Në ushtrimin e të drejtave dhe lirive të veta, gjithkush do t'u nënshtrohet vetëm atyre kufizimeve të cilat janë parashikuar me ligj, ekskluzivisht me qëllim që të sigurohet njohja dhe respektimi i nevojshëm i të drejtave dhe lirive të të tjerëve e që të plotësohen kërkesat e drejta të moralit, rendit publik dhe mirëqenies së përgjithshme në shoqërinë demokratike.
3. Këto të drejta dhe liri nuk mund të zbatohen në asnjë rast kundër qëllimeve dhe parimeve të Kombeve të Bashkuara.

Neni 30

Asgjë në këtë Deklaratë nuk mund të interpretohet si e drejtë e një shteti, grupi apo personi për të kryer çfarëdo veprimtarie ose për të bërë një akt drejtuar kundër çdo të drejte ose lirie të shpallur në këtë Deklaratë.

www.un.org/en/documents/udhr

Fleta e punës së nxënësit 2.6

Konventa për mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe të Lirive Themelore, (Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut) amenduar nga Protokollin nr. 11 me protokoll 1, 4, 6 (pjesë të shkëputura)

Romë, 4.XI.1950

Qeveritë nënkruese, anëtare të Këshillit të Evropës.

Duke pasur parasysh Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, të shpallur nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, më 10 dhjetor 1948;

Duke pasur parasysh, se kjo Deklaratë ka për qëllim të sigurojë njohjen dhe zbatimin universal dhe efektiv të të drejtave të shpallura në të;

Duke pasur parasysh, se qëllimi i Këshillit të Evropës është që të realizojë një bashkim më të ngushtë midis anëtarëve të tij dhe se një nga mjetet për të arritur këtë qëllim është mbrojtja dhe zhvillimi i të drejtave të njeriut dhe i lirive themelore;

Duke ripohuar besimin e tyre të thellë në këto liri themelore që përbëjnë themelet e drejtësisë dhe të paqes në botë, ruajtja e të cilave mbështet kryesisht mbi një regjim politik demokratik nga njëra anë, dhe nga ana tjetër mbi një kuptim dhe respektim të përbashkët të të drejtave të njeriut nga të cilat varen;

Të vendosura si qeveri të shteteve evropiane, që shtyhen nga e njëjta frymë dhe që kanë një trashëgimi të përbashkët idealesh, traditash politike, lirie dhe shteti të së drejtës, për të marrë masat fillestare për zbatimin kolektiv të disa prej të drejtave të shpallura në Deklaratën Universale,

Kanë rënë dakord sa më poshtë:

Neni 1-Detyrimi për të respektuar të drejtat e njeriut

Palët e Larta Kontraktuese i sigurojnë çdokujt brenda juridiksionit të tyre, të drejtat dhe liritë e përcaktuara në Seksionin I të kësaj Konvente.

Seksioni I - Të drejtat dhe liritë

Neni 2- E drejta për jetën

1. E drejta e çdo njeriu për jetën mbrohet me ligj. Askujt nuk mund t'i privohet jeta qëllimisht, me përjashtim të rastit kur zbatohet një vendim gjykatë pas dënimit për një krim për të cilin dënimi është parashikuar me ligj.
2. Privimi nga jeta nuk konsiderohet të shkaktohet në kundërshtim me këtë nen në rastet kur ky privim vjen nga përdorimi i forcës, që është jo më shumë se absolutisht i domosdoshëm:
  - a. në mbrojtje të çdo personi nga dhuna e paligjshme;
  - b. për të kryer një arrestim të ligjshëm ose për të parandaluar arratisjen e një personi të ndaluar ligjërisht;
  - c. për të kundërshtuar, në përputhje me ligjin, një trazirë ose kryengritje.

Neni 3 - Ndalimi i torturës

Askush nuk mund t'i nënshtrohet torturës ose dënimeve ose trajtimeve çnjerëzore ose degraduese.

Neni 4 - Ndalimi i skllavërisë dhe i punës së detyruar

1. Askush nuk do të mbahet në skllavëri ose në robëri.
2. Askush nuk do të shtrëngohet të kryejë një punë me dhunë ose të detyruar.

3. Për qëllim të këtij neni, termi “punë e kryer me dhunë ose e detyruar”, nuk përfshin:
  - a. çdo lloj pune që i kërkohet të kryejë zakonisht një personi të ndaluar në kushtet e parashikuara nga neni 5 i kësaj Konvente ose gjatë lirimit të tij me kusht;
  - b. çdo lloj shërbimi i karakterit ushtarak ose, në rastin e kundërshtarëve të ndërgjegjes në vendet ku kundërshtimi i ndërgjegjes është i njohur me ligj, shërbimi që kryhet në vend të shërbimit ushtarak të detyrueshëm;
  - c. çdo lloj shërbimi që kërkohet në rast krizash ose fatkeqësish, që kërcënojnë jetën ose mirëqenien e komunitetit;
  - d. çdo lloj pune ose shërbimi që është pjesë e detyrimeve normale qytetare.

Neni 5 - E drejta për liri dhe siguri

1. Çdokush ka të drejtën e lirisë e të sigurisë personale. Askujt nuk mund t'i hiqet liria, me përjashtim të rasteve që vijnë dhe në përputhje me procedurën e parashikuar me ligj:
  - a. kur burgoset ligjërisht, pas një dënimi të dhënë nga një gjykatë kompetente;
  - b. kur arrestohet ose burgoset ligjërisht për moszbatim të një urdhri të dhënë nga gjykata në përputhje me ligjin ose për të garantuar përmbushjen e një detyrimi të parashikuar nga ligji;
  - c. kur është arrestuar dhe paraburgosur për t'u çuar përpara autoritetit gjyqësor kompetent, kur ka arsye të besueshme për të dyshuar se ai ka kryer një vepër penale ose kur ka motive të arsyeshme për të besuar se është e nevojshme që të pengohet të kryejë një vepër penale ose të largohet pas kryerjes së saj;
  - d. kur një i mitur ndalohet ligjërisht, për qëllim edukimi të mbikqyrur, ose për ndalimin e tij të ligjshëm, me qëllim që të çohet përpara autoritetit kompetent ligjor;
  - e. kur individët ndalohen ligjërisht për të parandaluar përhapjen e sëmundjeve infektive të personave të sëmurë mendërisht, alkoolistëve, narkomanëve ose endacakëve;
  - f. kur një person arrestohet ose ndalohet ligjërisht, me qëllim që të ndalohet hyrja e tij e paautorizuar në atë vend, ose për një person kundër të cilit është duke u kryer një procedurë dëbimi ose ekstradimi;
1. Çdo person i arrestuar duhet të informohet brenda një afati sa më të shkurtër dhe në një gjuhë që ai e kupton, për arsyet e arrestimit të tij dhe në lidhje me çdo akuzë që i bëhet.
2. Çdo person i arrestuar ose i paraburgosur në rrethanat e parashikuara në paragrafin 1/c të këtij neni, duhet të çohet menjëherë përpara një gjykatësi ose një zyrtari tjetër të autorizuar me ligj për të ushtruar funksione gjyqësore dhe ka të drejtë të gjykohe brenda një afati të arsyeshëm ose të lirohet në gjykim e sipër. Lirimi mund të kushtëzohet nga garanci për t'u paraqitur para gjykatës.
3. Çdo person, të cilit i është hequr liria me arrestim ose me burgim, ka të drejtë të bëjë ankim në gjykatë me qëllim që kjo e fundit të vendosë, brenda një afati të shkurtër, për ligjshmërinë e burgimit të tij dhe të urdhërojë lirimin, në qoftë se burgimi është i paligjshëm.
4. Çdo person, që arrestohet ose burgoset në kundërshtim me dispozitat e këtij neni, ka të drejtën e zbatueshme të dëmshpërblimit.

Neni 6 - E drejta për një proces të rregullt

1. Në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të tij civile ose të çdo akuze penale kundër tij, çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet drejtësisht, publikisht dhe brenda një afati të arsyeshëm nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme. Vendimi duhet të jepet publikisht, por prania në sallën e gjykatës mund t'i ndalohet shtypit dhe publikut gjatë tërë procesit ose gjatë një pjese të tij, në interes të moralit, të rendit publik ose sigurisë kombëtare në një shoqëri demokratike, kur kjo kërkohet nga interesat e të miturve ose mbrojtja e jetës private të palëve në proces ose në shkallën që çmohet tepër e nevojshme nga gjykata, kur në rrethana të veçanta publiciteti do të dëmtonte interesat e drejtësisë.
2. Çdo person i akuzuar për një vepër penale prezumohet i pafajshëm, derisa fajësia e tij të provohet ligjërisht.

3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:
- të informohet brenda një afati sa më të shkurtër, në një gjuhë që ai e kupton dhe në mënyrë të hollësishme, për natyrën dhe për shkakun e akuzës që ngrihet ndaj tij;
  - t'i jepet koha dhe lehtësitë e përshtatshme për përgatitjen e mbrojtjes;
  - të mbrohet vetë ose të ndihmohet nga një mbrojtës i zgjedhur prej tij ose, në qoftë se ai nuk ka mjete të mjaftueshme për të shpërblyer mbrojtësin, t'i mundësohet ndihma ligjore falas kur këtë e kërkojnë interesat e drejtësisë;
  - të pyesë, ose të kërkojë që të merren në pyetje dëshmitarët e akuzës dhe të ketë të drejtën e thirrjes dhe të pyetjes të dëshmitarëve në favor të tij, në kushte të njëjta me dëshmitarët e akuzës;
  - të ndihmohet falas nga një përkthyes, në qoftë se nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq.

Neni 7 - Nuk ka dënim pa ligj

- Askush nuk mund të dënohet për një veprim ose një mosveprim, që në momentin kur është kryer nuk përbënte vepër penale, sipas të drejtës së brendshme ose ndërkombëtare. Po ashtu, nuk mund të jepet një dënim më i rëndë se ai që ishte i zbatueshëm në momentin kur është kryer vepra penale.
- Ky nen nuk do të ndikojë mbi gjykimin dhe dënimin e një personi për një veprim ose mosveprim, i cili, në momentin kur është kryer, quhej vepër penale sipas parimeve të përgjithshme të së drejtës, të njohura nga kombet e qytetëruara.

Neni - E drejta për respektimin e jetës private dhe familjare

- Çdokush ka të drejtën e respektimit të jetës së tij private dhe familjare, banesës dhe korrespondencës së tij.
- Autoriteti publik nuk mund të ndërhyjë në ushtrimin e kësaj të drejte, përveçse në shkallën e parashikuar nga ligji dhe kur është e nevojshme në një shoqëri demokratike, në interes të sigurisë publike, për mbrojtjen e rendit publik, shëndetit ose moralit, ose për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të tjerëve.

Neni 9 -Liria e mendimit, e ndërgjegjes dhe e fesë

- Çdokush ka të drejtën e lirisë së mendimit, të ndërgjegjes e të fesë; kjo e drejtë nënkupton lirinë për të ndryshuar fenë ose besimin dhe lirinë, qoftë individualisht ose kolektivisht, publikisht ose privatisht nëpërmjet kultit, mësimdhënies, praktikave dhe kryerjes së riteve.
- Liria e shfaqjes së fesë së tij ose besimeve të dikujt nuk mund t'i nënshtrohet kufizimeve të tjera, përveç atyre të parashikuara nga ligji dhe që përbëjnë masa të nevojshme në një shoqëri demokratike në interes të sigurisë publike, për mbrojtjen e rendit publik, të shëndetit ose të moralit ose për mbrojtjen e të drejtave dhe të lirive të tjerëve.

Neni 10 - Liria e shprehjes

- Çdokush ka të drejtën e lirisë së shprehjes. Kjo e drejtë përfshin lirinë e mendimit dhe lirinë për të marrë ose për të dhënë informacione dhe ide pa ndërhyrjen e autoriteteve publike dhe pa marrë parasysh kufijtë. Ky nen nuk i ndalon Shtetet që të kërkojnë licencimin e ndërmarrjeve të transmetimit kinematografike ose televizive.
- Ushtrimi i këtyre lirive që përmban detyrime dhe përgjegjësi, mund t'u nënshtrohet atyre formaliteteve, kushteve, kufizimeve ose sanksioneve të parashikuara me ligj dhe që janë të nevojshme në një shoqëri demokratike, në interes të sigurisë kombëtare, integritetit territorial ose sigurisë publike, për mbrojtjen e rendit dhe parandalimin e krimit, për mbrojtjen e shëndetit ose të moralit, për mbrojtjen e dinjitetit ose të të drejtave të tjerëve, për të ndaluar përhapjen e dhënave konfidenciale ose për të garantuar autoritetin dhe paanshmërinë e pushtetit gjyqësor.

Neni 11- Liria e tubimit dhe e organizimit

1. Çdokush ka të drejtën e lirisë së tubimit paqësor dhe të organizimit me të tjerët, duke përfshirë të drejtën e themelimit me të tjerë të sindikatave dhe të pjesëmarrjes në to për mbrojtjen e interesave të tij.
2. Ushtrimi i këtyre të drejtave nuk mund t'u nënshtrohet kufizimeve të tjera përveç atyre që parashikohen me ligj dhe që janë të nevojshme në një shoqëri demokratike, në interes të sigurisë kombëtare ose sigurisë publike, për mbrojtjen e rendit dhe parandalimin e krimit, për ruajtjen e shëndetit ose të moralit, ose për mbrojtjen e të drejtave dhe të lirive të të tjerëve. Ky nen nuk ndalon kufizime të ligjshme të ushtrimit të këtyre të drejtave nga pjesëtarë të forcave të armatosura, të policisë ose të administratës shtetërore.

Neni 12 - E drejta për t'u martuar

Burri dhe gruaja, që kanë mbushur moshën për martesë, kanë të drejtë të martohen dhe të krijojnë familje, sipas ligjeve kombëtare që rregullojnë ushtrimin e kësaj të drejte.

Neni 13 - E drejta për zgjidhje efektive

Çdokush, të cilit i janë shkelur të drejtat dhe liritë e përcaktuara në këtë Konventë, ka të drejtën e një zgjidhjeje efektive para një organi kombëtar, pavarësisht se shkelja është kryer nga persona që veprojnë në përmbushje të funksioneve të tyre zyrtare.

Neni 14 - Ndalimi i diskriminimit

Gëzimi i të drejtave dhe i lirive të përcaktuara në këtë Konventë duhet të sigurohet, pa asnjë dallim të bazuar në shkaqe të tilla si seksi, raca, ngjyra, gjuha, feja, mendimet politike ose çdo mendim tjetër, origjina kombëtare ose shoqërore, përkatësia në një minoritet kombëtar, pasuria, lindja ose çdo status tjetër.

Protokoll shtesë i Konventës për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore

Paris, 20.3. 1952

.....

Neni 1 - Mbrojtja e pronës

Çdo person fizik ose juridik ka të drejtën e gëzimit paqësor të pasurisë e tij. Askush nuk mund të privohet nga prona e tij, përveçse për arsye të interesit publik dhe në kushtet e parashikuara nga ligji dhe nga parimet e përgjithshme të së drejtës ndërkombëtare.

Megjithatë, dispozitat e mëparshme nuk çenojnë të drejtën e Shteteve për të zbatuar ligje, që ato i çmojnë të nevojshme për të rregulluar përdorimin e pasurive në përputhje me interesin e përgjithshëm ose për të siguruar pagimin e taksave ose të kontributeve ose të gjobave të tjera.

Neni 2 - E drejta për arsimim

Askujt nuk mund t'i mohohet e drejta për arsimim. Shteti, në ushtrimin e funksioneve që merr përsipër në fushën e edukimit dhe të arsimit, respekton të drejtën e prindërve për të siguruar këtë edukim dhe arsim në përputhje me bindjet e tyre fetare dhe filozofike.

Neni 3 - E drejta për zgjedhje të lira

Palët e Larta Kontraktuese marrin përsipër të organizojnë në intervale të arsyeshme kohore, zgjedhje të lira me votim të fshehtë, në kushte që sigurojnë shprehjen e lirë të mendimit të popullit për zgjedhjen e organit ligjvënës.

.....

Protokolli Nr. 4 i Konventës për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore

Strasburg, 16.09.1963

.....

Neni 2 - Liria e lëvizjes

1. Kushdo që ndodhet në mënyrë të ligjshme në territorin e një Shteti ka të drejtë, brenda këtij territori, të lëvizë lirisht në të dhe të zgjedhë lirisht vendbanimin e tij.
2. Çdo person është i lirë të largohet nga çdo vend, duke përfshirë të tijin.
3. Ushtrimi i këtyre të drejtave nuk mund të bëhet objekt i kufizimeve të tjera nga ato të parashikuara në ligj dhe të domosdoshme në një shoqëri demokratike për sigurimin kombëtar ose sigurinë publike, ruajtjen e rendit publik, parandalimin e veprave penale, mbrojtjen e shëndetit apo të moralit, ose mbrojtjen e të drejtave dhe të lirive të tjerëve.
4. Të drejtat e parashtruara në paragrafin 1, në disa fusha të caktuara, mund t'u nënshtrohen disa kufizimeve të vendosura në përputhje me ligjin dhe të justifikuara nga interesi publik në një shoqëri demokratike.

Neni 3 - Ndalimi i dëbimit të shtetasve

1. Askush nuk mund të dëbohet, me anë të një mase individuale ose kolektive, nga territori i Shtetit, shtetas i të cilit ai është.
2. Askujt nuk mund t'i hiqet e drejta për të hyrë në territorin e Shtetit, shtetas i të cilit ai është.

Neni 4 - Ndalimi i dëbimit kolektiv të të huajve

Dëbimi kolektiv i të huajve është i ndaluar.

Protokolli Nr.6 i Konventës për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore

Strasburg, 28. 4.1983

Neni 1: Heqja e dënimit me vdekje

Dënimi me vdekje hiqet. Askush nuk mund të dënohet me një dënim të tillë, as të ekzekutohet.

.....

Burimi: www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

Kjo është faqja e internetit e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut. Përkthime të Konventës Evropiane për të Drejtat evropiane në gjuhët e vendeve anëtare janë në dispozicion në formatin PDF.

Fleta e punës për nxënësit 3.1**Planifikimi kohor për kapitullin 3 "Diversiteti dhe pluralizmi"**

	Agjenda: negocimi i një përkufizimi të përbashkët të së mirës së përbashkët	Kohëzgjatja (minuta)
Mësimi 1	Diversiteti i opinioneve individuale: nxënësit përcaktojnë prioritetet e tyre politike	
	1. Nxënësit përcaktojnë qëllimet politike.	25 min
	2. Nxënësit analizojnë vendimet e tyre.	15 min
Mësimi 2	Pluralizmi: nxënësit formojnë partitë për të arritur qëllimet e tyre	
	1. Nxënësit përcaktojnë profilet e partive të tyre.	15 min
	2. Evente publiciteti: palët paraqesin profilet e tyre.	10 min
	3. Të dhëna të mësuesit: koncepti i së mirës së përbashkët.	5 min
	4. Nxënësit diskutojnë strategjitë e tyre të negociatave.	10 min
Mësimi 3	Negociatat: a mundemi ne (ose shumica) të biem dakord për një qëllim politik (e mira e përbashkët)?	
	1. Nxënësit përcaktojnë qëllimet e tyre.	10 min
	2. Nxënësit negociojnë në një tryezë të rrumbullakët.	30 min
Mësimi 4	Reflektimi për njësinë	
	1. Nxënësit reflektojnë për përvojën e tyre.	20 min
	2. Ndiqni-up diskutim.	15 min
	3. Nxënësit japin reagime.	5 min

Fleta e punës për nxënësit 3.2

Pjesëmarrja në demokraci - rregullat dhe parimet bazë

Pjesëmarrja në demokraci do të thotë pjesëmarrja në negocimin e të mirës së përbashkët

Në demokracinë, të gjithë - individët ose grupet - mund të marrin pjesë dhe të promovojnë interesat dhe idetë e tyre. Vendimi përfundimtar mund të mos ketë arritur plotësisht qëllimet tona, por në qoftë se ne nuk marrim pjesë, askush nuk do të marrë vesh interesat tona.

Në demokraci, vendimet dhe zgjidhjet gjenden përmes polemikave dhe konkurrencës së interesave dhe ideve. Pëlqimi arrihet përmes një kompromisi të mirë, ku të gjitha palët, ose pjesa më e madhe, mund t'i pranojnë. Një vendim i tillë mund të konsiderohet, për momentin, si një përkufizim i së mirës së përbashkët.

Kontradiktat dhe konkurrenca politike gjenerojnë një element të luftës. Prandaj, është shumë e rëndësishme që të gjithë lojtarët në arenën politike të bien dakord për një kuadër rregullash, të bazuar në parimin e respektit reciprok.

Rregullat dhe parimet themelore për negociatat dhe polemikat në demokracinë

1. Qartësia dhe respekti i ndërsjellë:

"Unë nuk jam dakord me atë që ju thoni,
por unë do ta mbroj deri në vdekje të drejtën tuaj për ta thënë atë."
Voltaire (1694-1778)

Kjo do të thotë që ju të trajtoni personat me interesa dhe pikëpamje të ndryshme si kundërshtarët tuaj, jo si armiqtë tuaj. Ju nuk jeni duke luftuar, ju jeni të angazhuar në diçka më shumë si një garë sportive.

2. Të drejtat e njeriut janë për të gjithë

Të drejtat e njeriut vendosin parimin e mos-dhunës. Konkurrenca politike bëhet përmes fjalëve, argumenteve, ideve, bukurisë dhe zgjuarsisë.

3. Gatishmëria për kompromis

😊😊 Mundohuni për të gjetur zgjidhje të favorshme për të gjithë.

😐😐 Nëse kjo nuk funksionon, sigurohuni që të dy palët të gjejnë diçka ku bien dakord.

😞😞 Shmangni situatat fitim-humbje, pavarësisht se kush fiton dhe kush humbet.

4. Këshilla për negociata

Kini një ide të qartë të qëllimit tuaj në mendje. Lojtarët që dinë se çfarë duan shpesh fitojë vetëm për këtë arsye.

Mundohuni të kuptoni këndvështrimin e tjetrit. Përqëndrohen në atë që ju mund të bini dakord në vend të asaj që nuk bini dakord - shikoni për interesat dhe shqetësimet e përbashkëta, dhe punoni për to. Por jini shumë i qartë në pikat që janë të rëndësishme për ju. Mos pranoni zgjidhje që ju mendoni se janë të padrejta ose joefikase, dhe mos ia sugjeroni ato të tjerëve.

Mundohuni të përqëndroheni në çështjet që lejojnë kompromis, thjesht në çdo gjë që mund të matet ose të vlerësohet në shifra - për shembull, shpërndarja e burimeve, paratë, tokë, koha. Shmangni mosmarrëveshjet për identitetet kolektive (ngjyra, origjina etnike).

Fleta e punës për nxënësit 3.3

Krijimi i një partie politike

1. Draft agjenda

1. Zgjidhni një kryetar, një zëdhënës, një menaxher kohe dhe dy shkrimtarët (shih instruksionet e roleve më poshtë).
2. Bini dakord për projekt-rendin e ditës, me apo pa ndryshime (shumicë votash).
3. Çfarë na bashkoi ne?
  - Cili është prioriteti im i lartë? Deklarata nga çdo anëtar, pa diskutime.
4. Përcaktimi i **profilit politik** të partisë sonë:
  - Cila është pikëpamja jonë politike? A duam të miratojmë një nga katër pikëpamjet themelore? Apo jemi diku në mes? Apo duhet të përcaktojmë një qëndrim të ri?
  - Cilat janë shqetësimet tona kryesore? Për shembull, a kemi kujdes për grupe të caktuara në veçanti? A duam të përcaktojmë një problem apo çështje kyç? Në çfarë niveli do të veprojmë - lokal, kombëtar, evropian apo global?
  - Çfarë emri t'i japim partisë sonë? Çfarë emri e shpreh më mirë profilin tonë? (Shfaqni emrin tuaj në tryezën tuaj ose në murin prapa.)
5. **Qëllimet:** cili është prioriteti ynë kryesor? A kemi qëllimeve të mëtejshme?
6. **Strategjia:** si të fitojmë mbështetje?
  - Kush i ka qëllimet tona e ndan opinionin tonë?
  - Për çfarë jemi të gatshëm të bëjnë kompromis? Ku duhet të "gërmojmë ne"?

2. Udhëzime për rolet

Kryetari

Në një komunitet demokratik, organizata të tilla si partitë politike duhet të funksionojë si mikro-komunitete demokratike (shih Fletët e punës së nxënësit 3.1). Detyra juaj është të siguroheni që të zbatohen procedurat dhe të drejtat e njeriut gjatë takimit tuaj, për shembull, që të gjithë kanë shansin të për të shprehur mendimin e tyre.

Ju jeni në krye të rendit të ditës dhe mbledhjes. Nëse diskutimi bëhet i komplikuar, sepse disa çështje po trajtohen në të njëjtën kohë, bëjani këtë të qartë grupit dhe sugjeroni se cila temë të diskutohet e para.

Zëdhënësit dhe shkrimtarët

Ju jeni "menaxherët publicitare" të cilët janë përgjegjës për "produktin" që ka kuptim dhe "shitet" mirë - një emër për partinë tuaj, një deklaratë të qëllimit ose qëllimeve tuaja. A do të jenë në gjendje njerëzit e tjerë për tju kuptuar lehtë? Do t'i apelojë pamja juaj ata?

Ju do të paraqisni partinë tuaj në një ngjarje publiciteti të organizuar në mësimin 3. Mundohuni t'u bëni një thirrje nxënësve që nuk janë bashkuar ende me një parti, dhe përpiquni të fitoni anëtarë nga partitë e tjera, sidomos ata më afër me opinionin tuaj. Kontrolloni me mësuesin sa kohë do ju jepet.

Grupi duhet të marrë parasysh në çfarë mënyre shkruarit, dhe ndoshta të gjithë anëtarët e partisë, mund të ndihmojnë me reklamat, p.sh. duke krijuar një fletëpalosje apo poster. Kontrolloni me mësuesin çfarë materiale janë në dispozicion, ose i ofroni ato vetë.

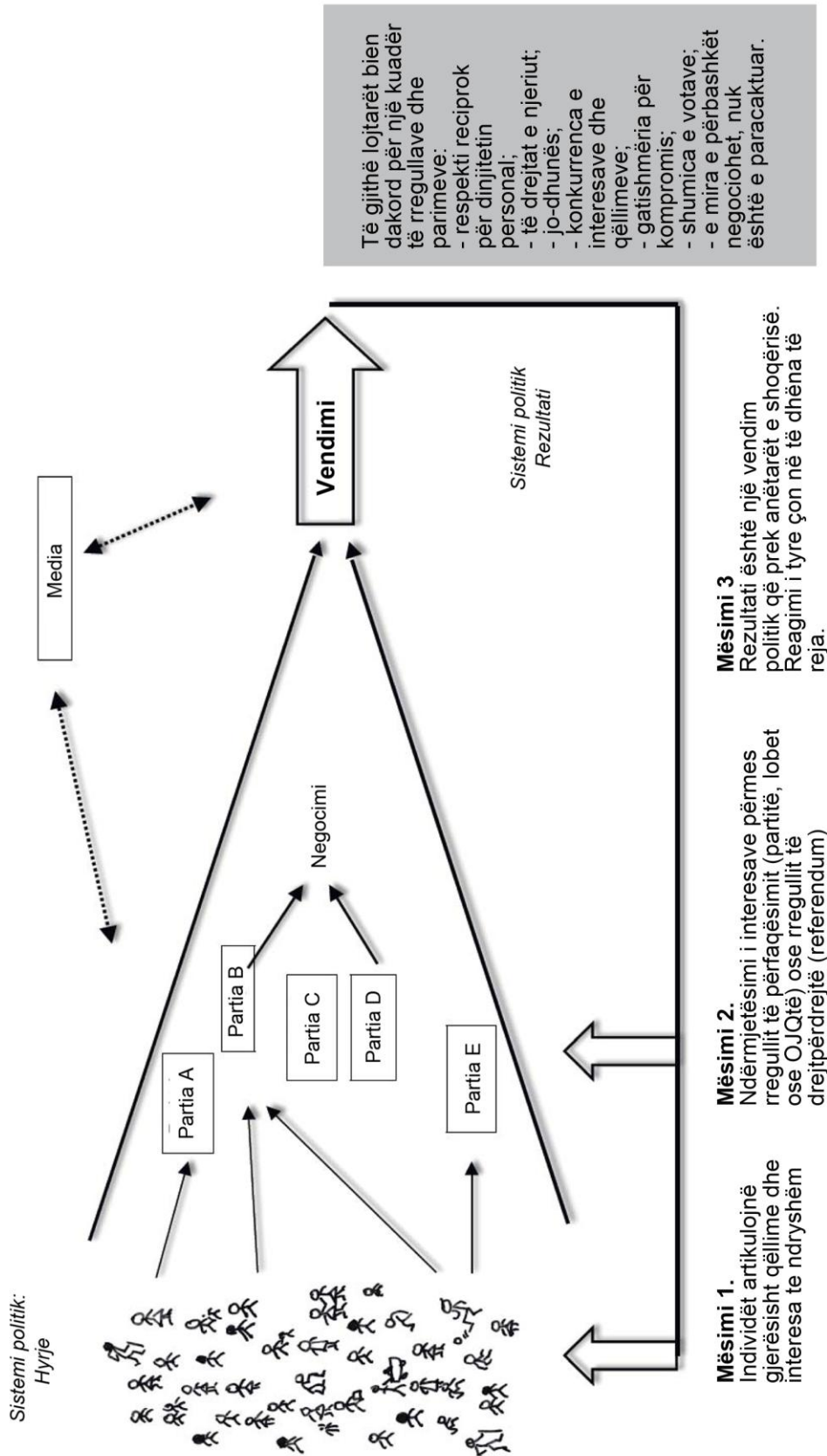
Menaxhuesi i kohës

Kryetari është "menaxheri i demokracisë"; ju jeni "menaxheri i efikasitetit". Detyra juaj është të vëzhgoni kohën që keni shpenzuar gjatë takimit për të mbrojtur grupin tuaj nga mbarimi i kohës.

Këshilla: sugjeroni një kornizë kohore që duhet të shtohet në axhendë përpara se të filloni. Ndërhyni në qoftë se grupi juaj ka filluar të jetë vonë dhe sugjeroni si të rregullohet plani juaj. Grupi vendos se çfarë do bëhet, por ju ofroni alternativat.

Fleta e punës për nxënësin 3.4

Si e trajton njw sistem politik demokratik diversitetin dhe pluralizmin?

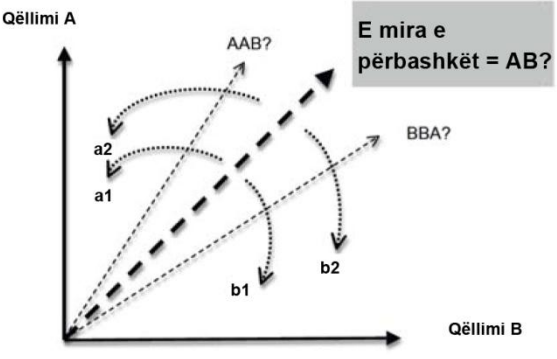
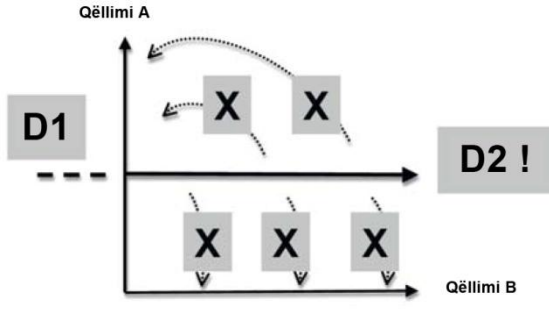
Fleta e punës për nxënësit 3.5

Koncepti i së mirës së përbashkët: vula e demokracisë dhe diktaturës

La multitude qui ne se réduit pas à l'unité est confusion, l'unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.

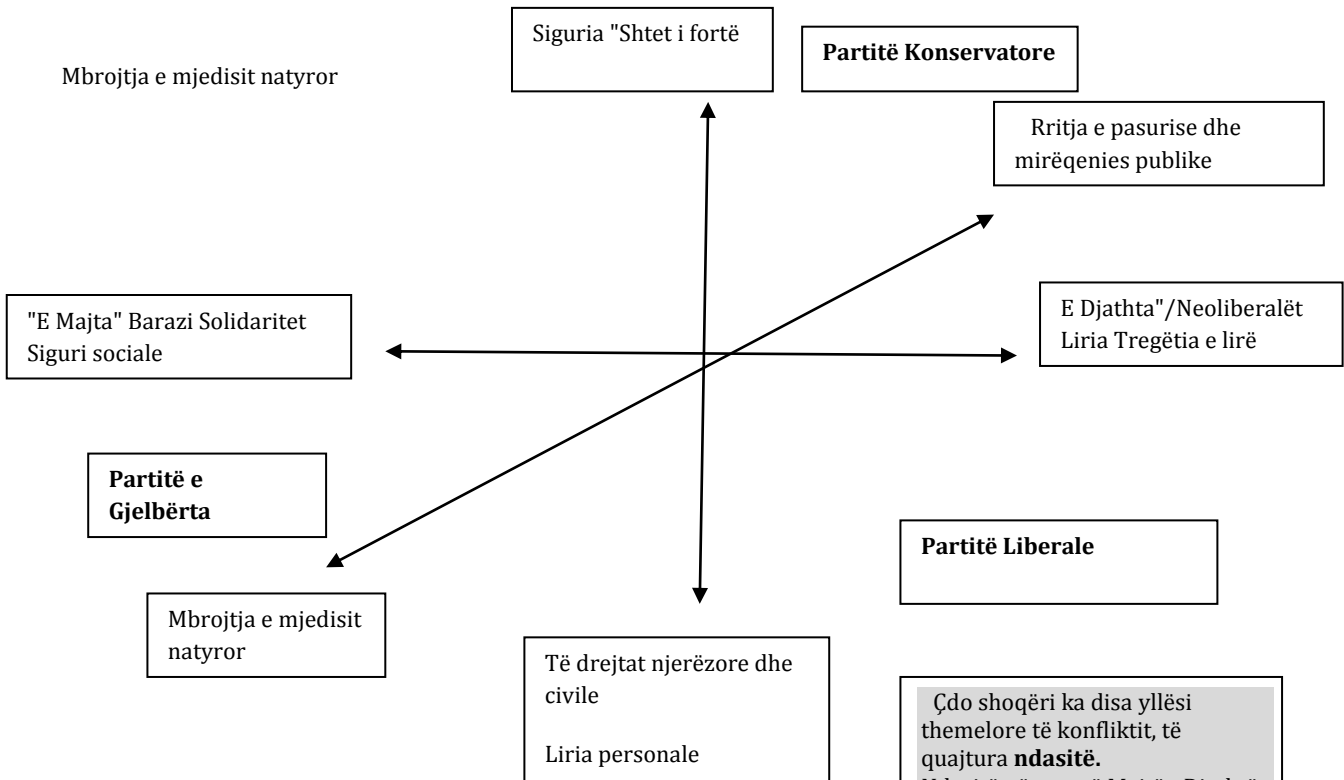
[Diversiteti që nuk mund të reduktohet në unitet është konfuzion; uniteti që injoron diversitetin është tirani.]

Blaise Pascal (1623-1662)

Negocimi i së mirës së përbashkët në demokracitë pluraliste	Imponimi i së mirës së përbashkët nën sundimin autoritar dhe diktaturë
	
<p>Në demokracitë pluraliste, e mira e përbashkët është e negociuar dhe e argumentuar. Askush nuk e di rezultatin më parë (AB?). Provat dhe gabimet janë shpesh të përfshira, kështu që vendimet mundet, dhe nganjëherë duhet, të korrigjohen. Politika është një proces i të mësuarit kolektiv përmes debatit të diskutueshëm; e më në fund, duhet të merret një vendim.</p>	<p>D1: përmes njohurisë hyjnore apo analizave shkencore (p.sh. marksizëm-leninizmi) e mira e përbashkët mund të përcaktohet objektivisht. Vetëm elita në pushtet është e aftë për të bërë këtë (D2!). E mira e përbashkët e justifikon çdo mjet, duke përfshirë forcën, për të kapërcyer rezistencën e opozitës (X). Kritikët e "D1" ose "D2!" denoncohen si armiq.</p>
<p>Në demokracitë pluraliste, grupet promovojnë qëllime, interesa dhe vlera të ndryshme (Qëllimet A dhe B). Secili grup argumenton qëllimet e saj (A1, A2, B1, B2), duke u përpjekur të ndikojë në vendimin përfundimtar në favor të tyre (AAB? – BBA?). Pluralizmi nxit konkurrencë dhe polemika. Media e lirë mbështet debatet e gjalla.</p>	<p>Në diktatura, grupe apo individë që promovojnë një alternativë ose që artikulojnë kritika bëhen të heshtin (simboli-X). E drejta për pjesëmarrje është dhënë vetëm për përkrahësit e regjimit. Mediat janë të censuruara. Sundimtari vendos çfarë problemesh, interesash apo qëllimesh pranohen në agjendën politike.</p>
<p>Polemika konsiderohet si e nevojshme dhe produktive për të arritur marrëveshje dhe kompromis. Vendimet janë të hapura për shqyrtim kritik.</p>	<p>Pëlqimi zbatohet dhe paracaktohet nga drejtuesi. Kontradiktat konsiderohet pa harmoni dhe të rrezikshme, pasi është e vështirë t'i kontrollosh.</p>

Fleta e punës për nxënësit 3.6

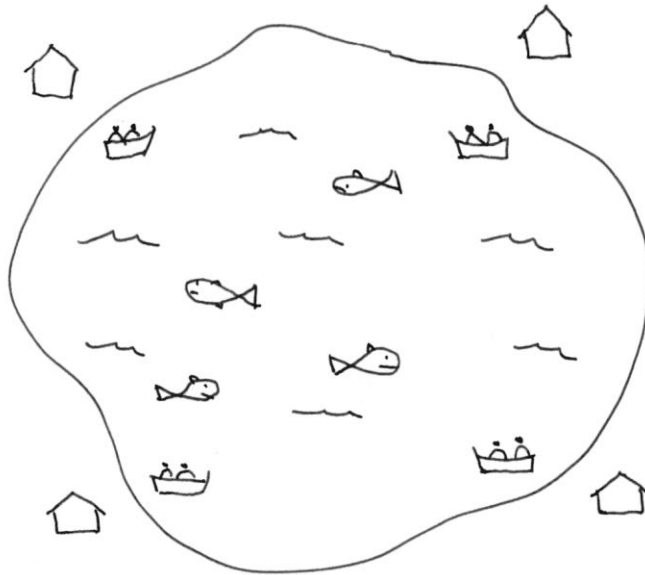
Harta e ndarjeve shoqërore dhe partitë politike

Çdo shoqëri ka disa yllësi themelore të konfliktit, të quajtura **ndasitë**. Ndasitë në mes të Majtës-Djathtës ndodhin në të gjitha vendet me sisteme kapitaliste të tregtisë së lirë. Kjo çarje daton në revolucionin industrial në shekullin e 19. Dy ndasitë e tjera janë më të fundit. Ndasia mes mjedisit kundrejt rritjes ekonomike u shfaq në axhendë në vitet 1970. "Shtet i fortë" përkundrejt të drejtave civile u riaktivizua në luftën kundër terrorizmit pas 11 shtatorit 2001. Sistemi i partive politike përshkruan këto ndasi. Ata përfaqësojnë interesat e grupit dhe i japin përparësi ndasive të caktuara. Çdo shoqëri ka strukturën e saj të veçantë të ndasive. Sa më shumë ndasi të ketë një shoqëri, aq më e vështirë është për t'u qeverisur.

Fleta e punës për nxënësit 4.1

Studim rasti: konflikti në komunitetin e peshkimit

I. Komuniteti peshkimit

Imagjinoni një liqen të madh plot me peshq. Në brigje, peshkatarët jetojnë në katër fshatra të vegjël - komunitete peshkimi. Çdo fshat dërgon një ekuipazh për të kapur peshk. Në sezonin e fundit, peshkatarët i lejojnë rezervat e peshkut të rinovohen, ndërkohë që riparojnë rrjetat dhe anijet e tyre. Ata nuk kanë asgjë tjetër për të jetuar përveç peshkut. Atë që nuk e hanë me familjet e tyre, ata mund ta shesin në një treg afër. Me këto të ardhura, peshkatarët ushqehen, vishen dhe strehojnë veten dhe familjet. Standardi i tyre i jetesës është modest, por i mjaftueshëm.

II. Konflikti rreth keqpërdorimit të burimeve

Në dy-tre vitet e fundit, një konflikti serioze ka shpërthyer në komunitetin e peshkimit. Disa ekipe peshkimi janë përpjekur që të rritin të ardhurat e tyre duke kapur më shumë peshk. Tani shifrat e riprodhimit kanë rënë, dhe rezervat e peshkut kanë rënë përgjysmë në tre vjet. Komuniteti i peshkimit përballet me një seri të tërë problemesh:

1. rënia e rezervave të peshkut, me rrezikun e zhdukjes totale;
2. ulja e prodhimit të përgjithshëm të peshkut;
3. hendeku mes dy fshatrave të pasur dhe dy fshatrave të varfër të peshkimit ("fitues dhe humbës");
4. rreziku i konfliktit të dhunshëm në mes të fshatrave të peshkimit.

Ky është një konflikt rreth keqpërdorimit të një burim të përbashkët. Kjo duket të jetë e bazuar në tri gjëra që përforcojnë njëra-tjetrën:

1. Ekziston një stimul që inkurajon peshkatarët për të kapur më shumë peshk;
2. Ka mungesë totale të rregullave, kështu që peshkatarët mund të bëjnë çfarë të duan;
3. Ekipet e peshkatarëve nuk komunikojnë me njëri-tjetrin.

III. Analiza e konfliktit ("diagnoza")

1. Nxitja për mbishfrytëzim të rezervave të peshkut

Çdo peshkatar e di se komuniteti mbështetet në rezervat e peshkut, dhe për këtë arsye është e ndjeshme për të lejuar rezervat e peshkut të rinovohen plotësisht.

Nga ana tjetër, çdo peshkatar gjithashtu e di se në qoftë se ekuipazhi i tij do të kapë një peshk më shumë, rezervat e peshkut ndoshta nuk do të vuajnë. Ajo do të bënte një ndryshim të të ardhurave të ekuipazhit, ndërsa shpenzimet - kujdesjen për rezervat e peshkut - do ta përballonte i gjithë komuniteti. Kjo shpërndarje e pabarabartë e fitimeve dhe kostove shtesë punon në të mirë të peshkatarëve që kapin më shumë peshk. Kjo është një nxitje për të peshkuar më shumë. Nga kënd vështrimi individual i peshkatarit, duket e arsyeshme që të kapet më shumë peshk.

Të ardhura shtesë (+ 100%) Kosto shtesë -25%	Fitimi shtesë (+ 75%)	Të ardhurat dhe fitim total shtesë shkon për ekuipazhit nr 1.	Ekuipazhi 4 -25%	Të ardhura shtesë (+ 0%) Kosto shtesë (4x -25%)
	Kosto shtesë (-25%)		Ekuipazhi 3 -25%	
			Ekuipazhi 2 -25%	
	Ekuipazhi 1 -25%			
Ekuipazhi nr 1 me kapje ekstra		Komuniteti peshkimi (të katër ekipet)		

Një ekuipazh kap më shumë peshk: shpërndarja e pabarabartë e të ardhurave shtesë, kostove dhe fitimit shtesë për komunitetin e peshkimit.

Të gjithë peshkatarët janë të vetëdijshëm për këtë nxitje dhe janë plotësisht të informuar për pasojat e asaj që bën secili. Skenari më i keq ka gjasa të ndodhë - ata të gjithë bëjnë të njëjtën gjë, dhe kapin sa më shumë peshk që të mundën. Si rezultat, rezervat e peshkut janë mbishfrytëzuar dhe nuk mund të rinovohen më plotësisht. Një rreth vicioz ka filluar, sepse peshkatarët mund të kompensojnë humbjet e të ardhurave të tyre me një nivel edhe më të lartë mbipeshkimi.

2. Mungesa e rregullave

Peshkatarët veprojnë në këtë mënyrë, sepse nuk ka rregulla fare, nuk ka udhëzime, nuk ka siguri, nuk ka qëllime të komunitetit, nuk ka sanksione. Kështu si janë gjërat, çdo peshkatar mund të bëjë si të dojë dhe çdo gjë që ai e kap, i takon atij.

Në këto rrethana, sjellja e peshkatarëve nuk është për t'u habitur - pasojat në komunitet dhe rezervat e peshkut, nga ana tjetër, janë shkatërruese.

3 Mungesa e komunikimit

Deri më tani, peshkatarët nuk janë takuar dhe biseduar për gjendjen e tyre. Ata veprojnë si ta mendojnë më mirë, dhe reagojnë ndaj vendimeve të marra nga ekipet e tjera.

4. Efekti i keqmenaxhimit të burimeve

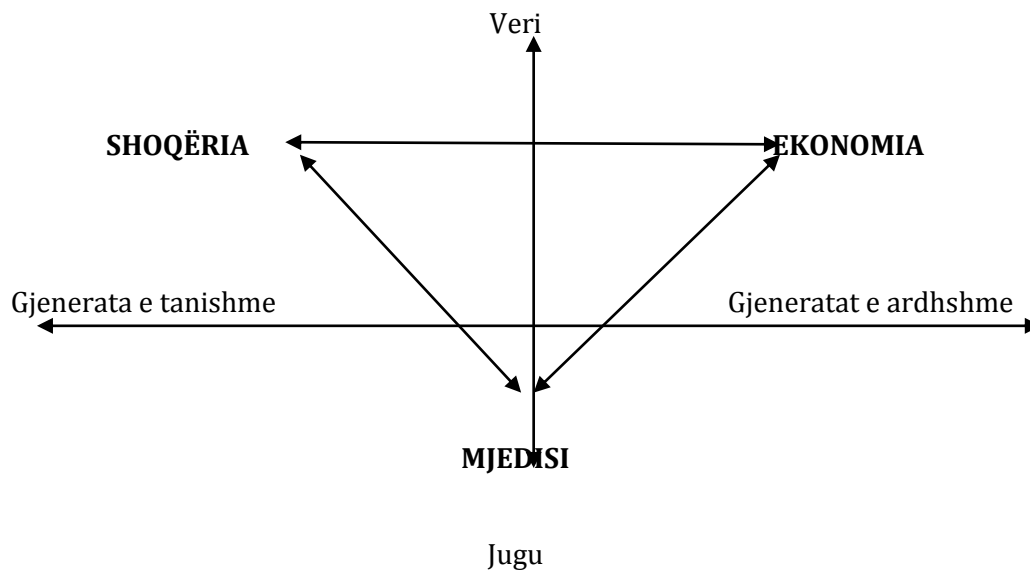
Modeli i qëndrueshmërisë na ndihmon për të përcaktuar dëmin e bërë nga keqadministrimi i peshkatarëve dhe mund të na ndihmojë për të përcaktuar një model të politikave alternative (shih Fletët e punës së nxënësit 4.2 dhe 4.4).

IV. Zgjidhja e konfliktit

"Diagnoza" e konfliktit duhet të merret në konsideratë kur zgjedhim "terapinë".

Fleta e punës për nxënësit 4.2

Një model i objektivave të qëndrueshme

Si ta lexojmë këtë diagramë

Modeli integron tre qëllime qëndrueshmërie dhe i vendos ato në dimensionin historik dhe global:

1. "Mjedisi": mbrojtja e mjedisit dhe burimeve natyrore;
2. "Ekonomia": Rritja ekonomike (produktiviteti, prodhimi, pasuria);
3. "Shoqëria": kohezioni social, shpërndarje e drejtë e mirëqenies;

Shigjetat dy kahëshe tregojnë se qëllimet mund të mbështetën ose të përjashtojnë reciprokisht njëri-tjetrin.

Fleta e punës për nxënësit 4.3

Zbatimi i modelit të qëndrueshmërisë për lojën e peshkimit: si mund të "kapim sa më shumë peshk që të jetë e mundur"?

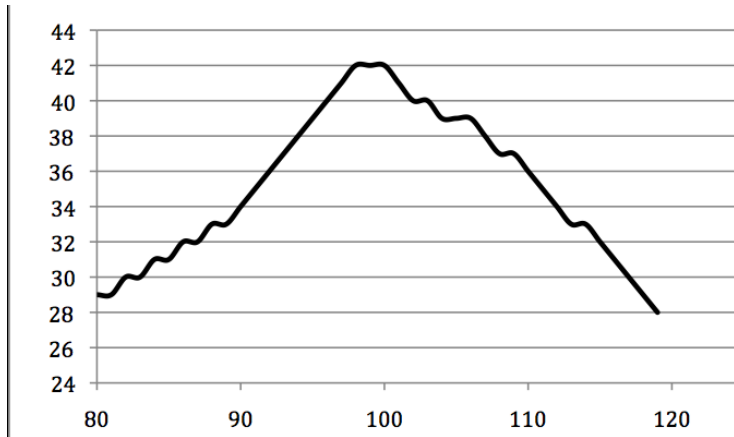
Qëllimet e modelit të qëndrueshmërisë	Çfarë duhet të arrijmë në lojën e peshkimit
<p>Ekonomi: Rritja ekonomike, rritja e mirëqenies</p>	
<p>Shoqëria: Shpërndarja e mallrave në komunitet</p>	
<p>Mjedisi: Mbrojtja e mjedisit dhe burimeve natyrore</p>	
<p>Stabiliteti afatgjatë: Arritja e qëllimeve të qëndrueshmërisë sot dhe në të Ardhmen</p>	
<p>...</p>	

Fleta e punës për nxënësit 4.4

Cila është balanca optimale midis riprodhimit të peshkut dhe sasisë së kapur?

Rezervat e peshkut prodhojnë sasi më të mëdha ose më të vogla të peshkut të ri, në varësi nga sasia e peshkut të mbetur në liqen pas mbarimit të sezonit të peshkimit. Cila është sasia e peshkut që jep sasinë më të madhe të peshkut të ri? Përgjigja për këtë pyetje jep çelësin për një peshkim të qëndrueshëm.

Rinovimi i sasisë së peshkut në ton

Rinovimi

Rezervat e peshkut në fund të sezonit në ton

Stok në fund të sezonit	Rinovimi (prodhimi i peshkut të ri)	Sasia stok në fillim të sezonit të ri
80	29	109
85	31	116
90	34	124
95	39	134
96	40	136
97	41	138
98	42	140
99	42	141
100	42	142
101	41	142
102	40	142
103	40	143
104	39	143
105	39	144
110	36	146
115	32	147
120	28	148

Kjo tabelë tregon **normat e pikut të rinovimit** që rezervat e peshkut janë të afta për të prodhuar. Këto norma janë ideale për peshkim të qëndrueshëm.

Fleta e punës për nxënësit 5.1

Përgatitjet për konferencën për një kuadër rregullash

Orari

Afati kohor	Agjenda	Materialet dhe burimet
Mësimi 1	Formimi i grupeve të punës. Secili grup përfshin një anëtar nga çdo fshat peshkimi.	Fletët e punës 5.1, 5.2.
Mësimi 1 Mësimi 2	Grupet hartojnë një kuadër të rregullave. Grupet përgatisin prezantimet e tyre. Anëtarët e komunitetit miratojnë rregullat e procedurës dhe votimit për konferencën.	Fletët e punës 5.2, 5.4. Tabelë dhe lapustila.
Mësimi 3	<i>Takim Plenar:</i> Grupet paraqesin projektet e tyre. Anëtarët e komunitetit krahasojnë dhe gjykojnë draft kuadrin e rregullave. Anëtarët e komunitetit diskutojnë për kuadrin që duhet të miratojnë.	Fletët e punës 5.3
Mësimi 4 Konferenca	<i>Konferenca:</i> Anëtarët e komunitetit mbajnë fjalim të shkurtër promovues për modelin e zgjedhur prej tyre. Ata miratojnë një kuadër rregullash me shumicë votash. Ata nënshkruajnë dokumentin kornizë origjinal. <i>Reflektim</i> Nxënësit reflektojnë për përvojat e tyre.	Fletët e punës 5.4 Fletë A4 e bardhë, stilolapsa, lapustila.

Pse duhet të luani lojën e vendimmarrjes?

Metoda e zbatuar në orarin e mësipërm është një lojë vendimmarrjeje. Arsyeja për zgjedhjen e kësaj metode është në vijim.

Loja punon si një model. Ajo paraqet aspekte të rëndësishme të realitetit. Ajo i tregon ato qartë, por duke lënë jashtë shumë detaje të tjera. Të gjitha vendet kanë një lloj kornize bazë, një kushtetutë që paraqet rregullat për marrjen e vendimeve dhe zgjidhjen e konflikteve. Pa një kuadër të tillë, anëtarët e një komuniteti nuk do të kenë mbështetje për zgjidhjen e konflikteve të tyre dhe për rrjedhojë mund t'i drejtohen dhunës.

Kur merrni pjesë në demokraci, ju ushtroni të drejtat që jua ka dhënë kushtetuta e vendit tuaj. Mënyra më e mirë për të kuptuar si vepron kuadri i rregullave dhe ligjeve në vendin tuaj, është të krijosh vetë një kuadër të tillë. Kjo lojë vendimmarrjeje ju vendos në këtë situatë.

Fleta e punës për nxënësit 5.2

Pyetje themelore që duhet të merren parasysh në projektimin institucional

Kur hartoni një kuadër rregullash, ju bëni disa zgjedhje bazë. Ju vendosni për modelin e qeverisjes (vendimmarrjes) që preferoni dhe për pronarin e peshqëve që janë kapur. Ju mund të krijoni kombinime të ndryshme me këto forma bazë dhe të arrini në zgjidhje shumë të ndryshme.

	Qeverisja	Hierarkia (autoritet shtetëror)	Rrjeti bashkëpunëtorëve
Prona			
Prona private			
Prona publike			

Seksionet e mëposhtme japin më shumë informacion për opsionet e ndryshme.

1. Zgjedhja e një modeli të qeverisjes

Agjenti kyç	Shteti	Rrjetet lokale
Konceptet kyç	Pushteti dhe autoriteti	Marrëdhëniet personale, komunikim dhe interesat e përbashkëta
Projekto parimet e kornizës	Hierarkia (kokë poshtë)	Partneriteti (në nivelin e syve)
Fuqitë	Paqja dhe Siguria Ligjet e lejojnë qartësisht ose ndalojnë se si sillen njerëzit Ligjet mund të zbatohen në se nuk thyen	Ekspertizë e lartë dhe fleksibilitet në zgjidhjen e problemeve dhe duke i shërbyer interesave të njerëzve Liria për të improvizuar dhe reaguar shpejt
Dobësitë dhe rreziqet	Rreziku i abuzimit me pushtetin Mungesa e fleksibilitetit Stimuj të dobët për iniciativën personale	"Lojtarët e vetos" mund të bllokojnë vendimet Rregullat janë të vështira për t'i zbatuar në qoftë se ata thyen
Kompensimi	Demokracia dhe të drejtat e njeriut Sundimi i ligjit Kontrollet dhe balancat në kushtetutë	Sanksione morale Kultura e përgjegjësisë

2. Çështja e pronës: kush është pronari i peshkut të kapur?

Dy opsione themelore dhe disa kritere për të menduar rreth:

	Prona private	Prona publike
Rregullat e pronësisë	Çdo peshkatar zotëron atë që kap Ai mund ta përdorë peshkun e kapur si të dojë	Çdo peshkatar e dorëzon peshkun e kapur në një përfaqësues publik Peshqit shpërndahen tek anëtarët e komunitetit
Stimulues për peshkatarët		
Efekti në prodhim total të peshkut		
Efekti në rezervat e peshkut		

3. Pyetje të tjera për të marrë parasysh kur projektojmë institucionet

- A doni të përcaktoni një objektivi që duhet të arrihet?
- Kush e ka fuqinë për të marrë vendime?
- A doni mjete për të siguruar zbatimin e rregullave?
- A ekziston rreziku i abuzimit me pushtetin?

Fleta e punës për nxënësit 5.3

Krahasimi i rregullave

Kriteret për krahasim	Drafti ynë	Modele të tjera		
		Nr. 1	Nr.2	Nr. 3
A. Rregullat bazë Hierarkia				
Rrjeti				
Prona private				
Prona publike				
Komentet				
B. Rregullat Qëllimet				
Fuqia e vendimit				
Zbatimi rregullave				
Shpërdorimi i pushtetit				
.....				
Komente				

Fleta e punës për nxënësit 5.4

Rregullat procedurale për konferencën - draft

Miratimi i rregullave procedurale

1. Komuniteti miraton një projekt rregullash procedurale nga një shumicë prej 50% ose më shumë të të gjitha votave të hedhura.
2. Në qoftë se nuk ka ndryshime të sugjeruara për këtë projekt, ai mund të miratohet nga një votë në bllok. Ndryshimet duhet të votohen veçmas.

Kryetari

3. Me shumicë votash, një anëtar i komunitetit emërohet si kryetar. Kryetari mund të marrë pjesë në votimit të projektligjeve të kornizës, por nuk mund të kryejnë rolin e zëdhënësit (rregulla nr. 5).

Deklarata përfundimtare e promovimit

4. Anëtarët e komunitetit tregojnë preferencën e tyre për një projekt model përmes votimit. Ata formojnë parti që mund të llojë për modelin e tyre.
5. Një zëdhënës bën një deklaratë promovuese për partinë e tij, që zgjat jo më shumë se dy minuta.
6. Gjatë procedurës së votimit nuk lejohet debat i mëtejshëm.

Procedura e votimit

7. Votimi: anëtarët e komunitetit të miratojnë një projekt me votë. Të gjitha votat numërohen në mënyrë të barabartë. Anëtarët votojnë me shfaqjen e duarve.
8. Vendim me dy-faza: votimi i drafteve zhvillohet në dy raunde.

8.1 Raundi i parë: anëtarët e komunitetit votojnë për një nga drafetet.

8.2 Raundi i dytë: të dy drafetet me sasinë më të lartë të votave votohen në një kohë të dytë. Komuniteti miraton draftin që merr numrin më të lartë të votave.

8.3 Nëse të dy drafetet marrin numër të barabartë votash, organizohet një diskutim para se të përsëritet votimi.

Dokumentimi dhe autorizimi

9. Shkruesi i draftit shkruan datën dhe vendin e konferencës në fund të dokumentit rregullator.
10. Të gjithë anëtarët e komunitetit nënshkruajnë dokumentin.

Fleta e punës për nxënësit 5.5

Përmbledhje: çfarë mund të mësojmë përmes këtyre lojërave?

1 Zhvillimi i një komuniteti: Vijimësi problemesh dhe zgjidhjesh

PROBLEMI	ZGJIDHJE
Si mund të mbijetojmë?	Ne duhet të mbështetemi në burimet natyrore që kemi - peshk.
Si mund të zgjidhim konfliktin tonë nga mbipeshkimi?	1. Ne kemi nevojë për një koncept të qëndrueshmërisë. 2. Ne kemi nevojë për një kuadër rregullash për të organizuar proceset tona të komunikimit dhe vendimmarrjes.
1. Si mund të përcaktojmë qëndrueshmërinë?	Na nevojitet një ekuilibër mes disa qëllimeve. Në fakt, ne duhet të prodhojmë peshk aq sa rezervat mund të japin pa u varfëruar, në mënyrë që të sigurohet stabilitet për të ardhmen. Ne duhet të ndajmë prodhimin në mënyrë të drejtë.
2. Çfarë lloj rregullash na nevojiten?	Për hartimin e rregullave tona, ne duhet të zgjedhim ndërmjet disa parimeve të ndryshme: duke krijuar një shtet apo duke zhvilluar një rrjet të barabartësh.
Si mund të parandalojmë abuzimin e pushtetit?	Në duart një personi të vetëm nuk duhet të vendoset shumë pushtet. Kushtetutat zbatojnë mjetet e mëposhtme: kontrolli dhe balanca, sundimi i ligjit, duke u dhënë të drejtave të njeriut statusin e të drejtave civile, duke kufizuar periudhat në zyrë, referendumet, autonominë kantonale dhe federale, shtypin dhe medien të lirë.
Kush vendos se çfarë kuadri i rregullave të caktojmë?	Të gjithë së bashku. Ne hartojmë kornizat dhe pastaj bëjmë një zgjedhje e votojmë për të.
Si mund të organizojmë këtë proces në mënyrë të drejtë dhe efikase?	Ne kemi ngritur një axhendë. Na nevojitet një kornizë e veçantë e rregullave procedurale për të cilën ne biem dakord më parë.

2. Përfundime

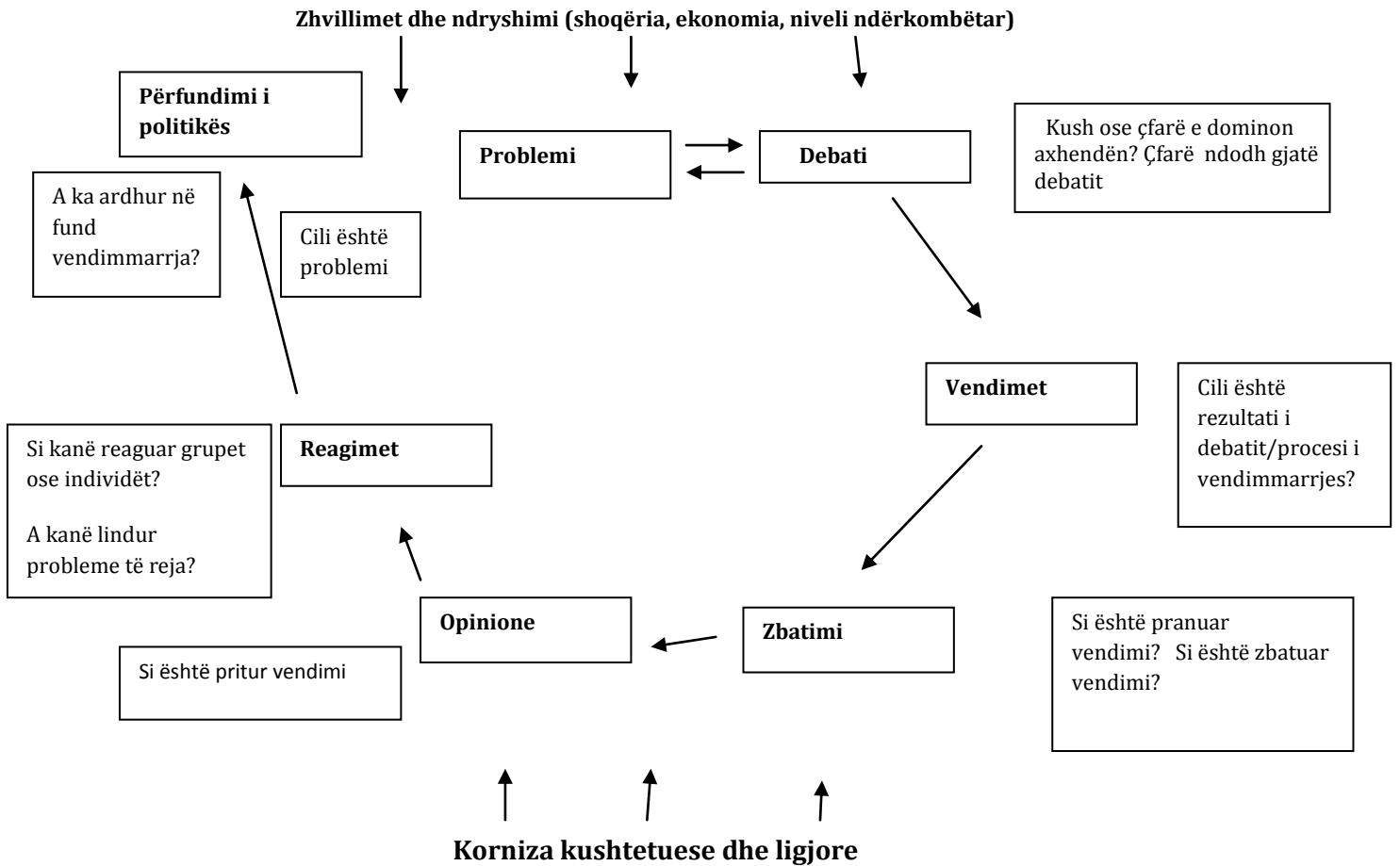
1. Politika është një përpjekje për të menaxhuar problemet që ndikojnë në mirëqenien dhe mbijetesën e bashkësisë. Institucione të tilla si kornizat e rregullave janë mjete për të zgjidhur problemet. Nëse ata nuk i shërbejnë qëllimit të tyre, ato mund dhe duhet të ndryshohen.
2. Konflikti është gjithmonë pjesë e jetës shoqërore dhe politike. Edhe nëse konflikti nuk mund të çrrënjohet, është e mundur të kontrollohet potenciali i tij shkatëruar.
3. Loja e peshkimit dhe loja e vendimmarrjes veprojnë si modele. Ato vijnë mjaft afër realitetit historik kur përshkruajnë zhvillimin e një komuniteti si një seri problemesh dhe zgjidhjesh.
4. Realiteti ndryshon nga lojrat në dy aspekte të rëndësishme. Së pari, ne nuk kemi të dhëna të tilla të sakta për burimet tona natyrore, siç janë në dispozicion në lojë. Së dyti, demokracitë nuk kanë rrënjë demokratike. Demokracia dhe të drejtat e njeriut nuk janë krijuar me anë të konferencave, por përmes konfliktit.

Fleta e punës për nxënësit 6.1

Modeli ciklik i politikës: politika si një proces i zgjidhjes së problemeve në një komunitet

Fleta e punës për nxënësit 6.2

Cikli politik - një mjet për të vëzhguar dhe kuptuar proceset e vendim-marrjes politike

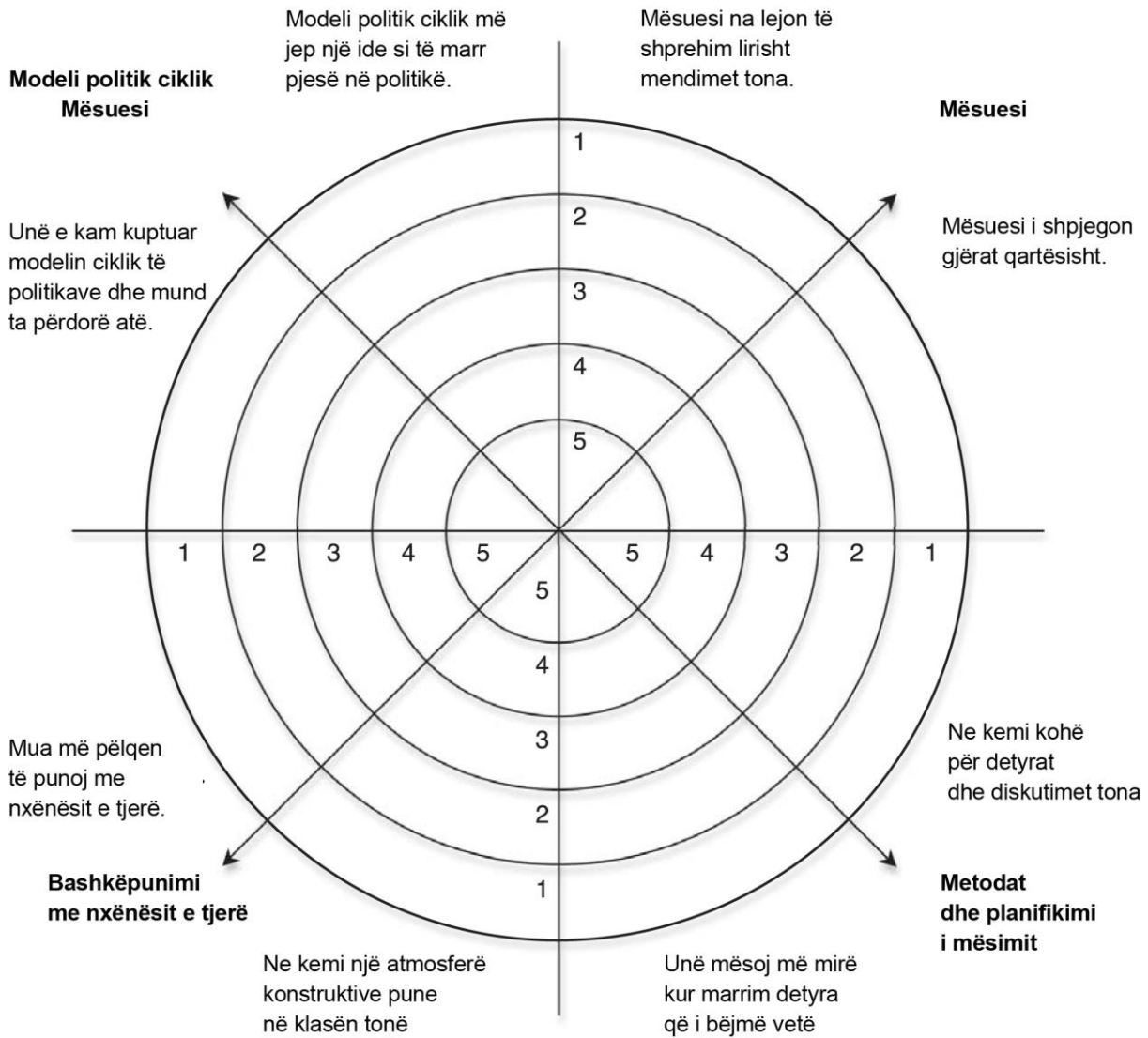
Konceptet dhe pyetje kyçe Përshtatini pyetjet si të jenë të nevojshme	Shenime	Burimet e informacionit
1. Çështja Cili është problemi?		
2. Problem Kush e përcakton rendin e ditës Cili është problemi? A pajtohen të gjithë protagonistët me përkufizimin e problemit?		
3. Debati Kush është i përfshirë? Cilat janë interesat dhe vlerat e protagonistëve?		
4. Vendimi Cili është rezultati? I është dhënë prioritet interesave të caktuara, apo është një vendim kompromisi?		
5. Zbatimi Si është zbatuar vendimi? Kush është i përfshirë apo përgjegjësi? A ka probleme apo konflikte?		
6. Opinione Cilët individë, protagonistë, grupe etj. e mbështetin apo e kritikojnë rezultatin? Cilat janë vlerat e tyre, ideologjitë dhe interesat?		
7. Reagimet Si reagojnë ata? (Individualisht, kolektivisht?) Cilat janë mjetet për të ushtruar pushtet dhe presion?		
8. Problem i ri, problem i vjetër apo një zgjidhje? A ka një debat të ri për përcaktimin e një axhende të re? Cili është problemi? I vjetër apo i ri? A ka çuar vendimi në zgjidhje që i jep fund procesit?		

Fleta e punës për nxënësit 6.3 Reagime nga njësia "Qeverisja dhe politika"

Klasa:

Data:

1. Tabelë qitje (5: Unë pajtohem plotësisht - 1: Unë nuk pajtohem fare)

2. Vlerësimi im personal

2.1 Gjëja më e rëndësishme dhe interesante që kam mësuar:

2.2 Ajo që nuk mu duk interesante apo e dobishme:

Fleta e punës për nxënësit 7.1

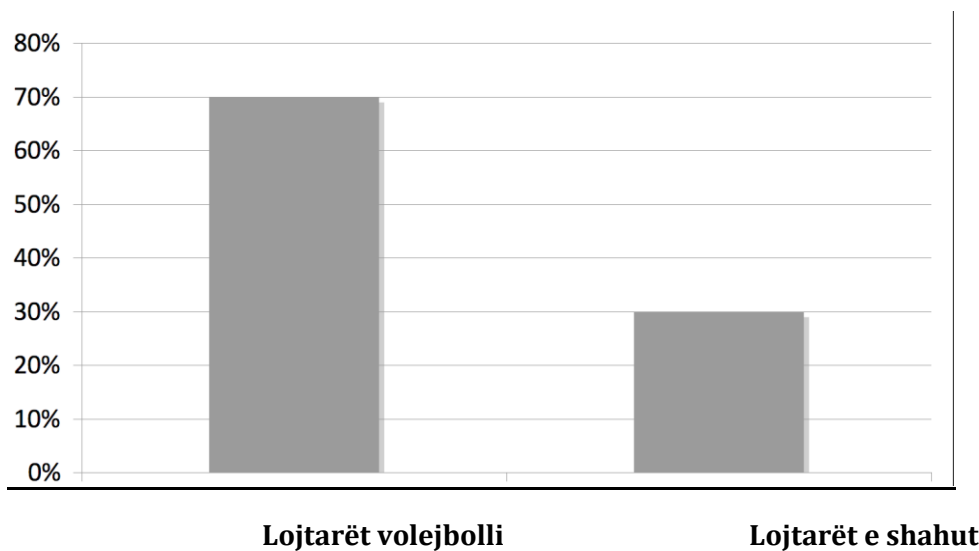
A është sundimi i shumicës ndaj pakicës i padrejtë? Një studim rasti

Një klub sportiv ka një numër të madh lojtarësh volejboli të mirë dhe një numër më të vogël lojtarësh që kanë prirje në lojën e shahut. Të dy grupet marrin pjesë në garat e kampionatit dhe kanë pasur sukses në tërheqjen e anëtarëve të rinj. Çdo anëtar paguan të njëjtin kontribut vjetor për klubin. Një herë në vit, mbahet një takim, në të cilin, të gjithë anëtarët vendosin me shumicë votash se si të shpenzojnë paratë. Lojtarët e volejbollit kanë një listë të gjatë kërkesash, duke përfshirë furnizimin e rregullt me topa të rinj, veshje të reja për ekipin e tyre dhe përmirësimin e fushës së volejbollit. Lojtarët e shahut kanë nevojë për materiale trajnimi për fillestarët, për libra dhe revista, si dhe për një dhomë më të madhe, me më shumë tabela shahu, më shumë tavolina dhe karrige për arsye të numrit në rritje të anëtarëve.

Folësit e lojtarëve të volejbollit dhe të shahut paraqesin rastet e tyre. Në vjim, merret një vendim me shumicë votash. Çdo vit, grupi i vogël i shahut mundet nga mbivotimi i lojtarëve të shumtë të volejbollit. Të gjitha paratë shkojnë në projektet e volejbollit dhe lojtarët e shahut duhet ta shtynë me atë që kanë.

Lojtarët e shahut janë të zhgënjyer dhe kanë humbur durimin. Në fund të fundit, kontributet e tyre po shpenzohen për projektet e volejbollit. Ata ndjehen si anëtarë të shpërfillur dhe disa prej tyre janë shprehur për ndarjen në dy klube të veçanta.

Shumica e lojtarëve të volejbollit tunden kokat e tyre. Rregullat e shumicës - kjo është demokracia. Dhe në qoftë se ju mundeni nga mbivotimi - kjo është pjesë e lojës. Por, disa nga lojtarët e volejbollit e ndjejnë se kjo pikëpamje është pak si tepër e thjeshtë. Lojë e ndershme do të thotë se edhe interesat e lojtarëve të shahut duhet të meren parasysh. Por si?

Struktura e anëtarësimit në klubin sportiv - një shembull i thjeshtë i pluralizmit. Shoqëritë pluraliste kanë të njëjtën lloj strukture, por sigurisht më komplekse. Grupe të ndryshme kanë interesa të ndryshme që mund të konkurrojnë me njëri-tjetrin. Sa më komplekse të jetë një shoqëri, aq më shumë mundësi ka për konflikt të interesave. Demokracia dhe të drejtat e njeriut japin mjete për të zgjidhur këto konflikte në mënyrë të drejtë, domethënë në mënyrë paqësore.

Studim Rasti përshtatur nga: David Miller, *Filozofia politike. Një hyrje e shkurtër*. Oxford, 2003, f. 5.

Fleta e punës për nxënësit 7.2

Si kujdesen demokracitë për mbrojtjen e pakicave?

Problemi si të balancohen të drejtat e shumicës dhe të pakicave është një çështje thelbësore në të gjitha nivelet e komunitetit, nga klubet e vogla deri në nivelin shtetëror. Nga njëra anë, vullneti i shumicës në një demokraci duhet të respektohet. Nga ana tjetër, duhet të respektohen edhe interesat e pakicave. Nëse ekziston një grup humbësish të përherëshëm, që mendojnë se po diskriminohen, kjo mund të çojë në konflikt serioz brenda një komuniteti.

Zakonisht, në kushtetutat e demokracive, zbatohen dy zgjidhje - të dyja vendosin kufijtë për atë që mund të vendosë shumica. Njëra synon të kufizojë pushtetin e shumicës, duke i dhënë entiteve më të vogla të drejta të autonomisë (modeli federal ose kantonal). Zgjidhja tjetër synon të përfshijë të drejtat e njeriut si të drejta civile. Këto të drejta mbrojnë individët dhe grupet e pakicave, sepse shumica duhet t'i respektojë këto të drejta.

1. Modeli federal/kantonal

Grupet e pakicave formojnë subjekte rajonale brenda shtetit - shtete federale ose kantone. SHBA, Gjermania dhe Belgjika janë shembuj të federalizmit, ndërsa Zvicra është një shembull i modelit kantonal. Në kuadër të këtyre subjekteve të vogla, shumica vendos, dhe kjo mund të përfshijë të drejtën për të kontrolluar buxhetin e dikujt ose të pjesëmarrjes në legjislacionin kombëtar. Kushtetutat demokratike ndryshojnë në sasinë e autonomisë që u japin nën-subjekteve.

Kjo ide mund të çohet edhe më tej, duke ndryshuar përkufizimin e shumicës. Nëse vendimet e caktuara kërkojnë detyrimisht praninë e një numri të caktuar për të votuar prej më shumë se 50-75% ose edhe 100% , grupet e pakicave mund të ndikojnë në vendimet politike dhe mund të kenë edhe të drejtën e vetos.

2. Të drejtat e njeriut si të drejtat e pakicave

Të drejtat e njeriut funksionojnë si të drejta të pakicave, duke vendosur kufizime në atë që shumica mund të vendosë. Shqyrtoni , për shembull, këto nene **nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut e 4 nëntorit 1950:**

Neni 5, E drejta për liri dhe ...

Çdokush ka të drejtën e lirisë e...

Neni 14, Ndalimi i diskriminimit

Gëzimi i të drejtave dhe i lirive të përcaktuara në këtë Konventë duhet të sigurohet, pa asnjë dallim të bazuar në shkaqe të tilla si seksi, raca, ngjyra, gjuha, feja, mendimet politike ose çdo mendim tjetër, origjina kombëtare ose shoqërore, përkatësia në një minoritet kombëtar, pasuria, lindja ose çdo status tjetër.

Nenet 5 dhe 14 bazohen në dy parime të drejtave të njeriut - liria dhe barazia.

Qytetarët, të drejtat e njeriut e të cilëve janë shkelur në një shtet anëtar të Këshillit të Europës, mund të ankohen në Gjykatën Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

Të drejtat e njeriut bëhen të drejta civile sapo të bëhen pjesë e kushtetutës. Në këtë rast, ata janë të mbrojtura më fuqishëm, pasi tani janë pjesë e sistemit juridik, por zbatohen vetëm për qytetarët e atij shteti. Në disa vende, është krijuar gjykata kushtetuese për të mbrojtur të drejtat civile. Ndryshimet e kushtetutës zakonisht kërkojnë më shumë se një shumicë të thjeshtë, kështu që grupet minoritare mund të parandalojnë ndryshimet që punojnë në dëm të tyre.

Fleta e punës për nxënësit 7.3

Detyra: hartimi i një statuti për klubin sportiv

1. Hartimi i rregullave (neni 1, neni 2, neni 3, etj ...) që zgjidhin pyetjet e mëposhtme:
  - Si duhet të shpërndahen fondet midis grupeve?
  - Kush vendos për shpërndarjen e fondeve?
  - A duhet t'u jepen grupeve të drejtat e autonomisë?
  - Si duhet të zbatohet parimi i mosdiskriminimit, me qëllim që të mbrohet drejtat dhe interesat e shumicës dhe pakicës?
  - ... *(Në qoftë se ju dëshironi, përfshini pyetje të tjera që mendoni se janë të rëndësishme).*
2. Përgatitni një prezantim të statudit që trajton këto pyetje. Nëse është e nevojshme, shkruani rregullat tuaja në një fletë A4, që mund ta bashkëngjitni te matrica.
3. Këto pyetje do të shërbejnë si një listë e plotë për të krahasuar rezultatet tuaja me ato të grupeve të tjera (shih dhe Fletën e punës së nxënësit 7.4).

Fleta e punës për nxënësit 7.4

Regjistri i prezantimeve të grupit: projekt statutet për një mikro-komunitet

Regjistroni rezultatet e grupit në formular dhe përfshini idetë e grupeve të tjera në seancën e prezantimit.

Çështjet kyç	Grupi 1	Grupi 2	Grupi 3	Grupi 4	Grupi 5	Krahasim
Shpërndarja e fondeve						
Kush vendos për shpërndarjen?						
Autonomia për grupet						
Parimi i mosdiskriminimit (shumicë / pakicë)						
...						

Gjykimi i projektstatutit - pyetje kyçe

1. *Drejtësia*: A e zgjidh ky statut problemin shumicë/pakicë në mënyrë të drejtë?
2. *Demokracia*: A e respekton ky statut parimin e sundimit të shumicës?
3. *Efikasiteti*: A do veprojnë rregullat për marrjen e vendimeve pa probleme?
4. *Balancimi dhe/ose përcaktimi i prioriteteve*: A ka gjetur statuti një kompromis mes interesave dhe parimeve të ndryshme, apo i ka dhënë prioritet njërit ndaj tjetrit?
5. ...

Si t'i përdorni këto pyetje

Mundohuni t'i përgjigjeni çdo pyetjeje me radhë. Në qoftë se dëshironi, përfshini edhe pyetje të tjera.

Në qoftë se ju vendosni të lini jashtë një pyetje dhe të përqëndrohni te të tjerat, jepni arsyt tuaja për këtë zgjedhje.

Shkruani gjykimin tuaj, me arsye.

Arsyet për këto udhëzime

Ju jeni të lirë të formoni mendimin tuaj. Liria e mendimit dhe e shprehjes janë të drejtat e njeriut.

Që këtë rrjedh se, nuk ka mendim të "gabuar" apo "të drejtë".

Për të ndihmuar njëri-tjetrin në kuptimin e ideve, duhet t'i argumentojmë ato. Por edhe këtu, ka dallime në cilësi. Disa argumente janë më bindëse, të menduara më me kujdes se të tjerët.

Kur marrim pjesë në demokraci, të menduarit e kujdesshëm dhe aftësitë e mira të argumentimit janë të rëndësishme për të fituar mbështetjen e njerëzve të tjerë për qëllimet tona. Kjo është arsyeja pse ju duhet t'i zhvilloni ato nëpërmjet kësaj detyre.

Fleta e punës për nxënësit 8.1

Sugjerime për një çështje të debatuar

Detyra juaj

1. Së pari, mblidhni të gjitha idetë që ju vijnë në mendje dhe shënojin ato.
2. Gruponi idetë tuaja sipas kategorive.
3. Pastaj, i krahasoni ato me kriteret e mëposhtme:
  - a. A kërkojnë ato një zgjedhje për t'u bërë apo një vendim për t'u marrë?
  - b. A ka arsye të mira për të argumentuar pro dhe kundër një zgjedhjeje ose vendimi të caktuar?
  - c. A keni ju dhe nxënësit e tjerë të klasës njohuri në lidhje me këtë çështje?
  - d. A mendoni ju se kjo çështje do t'u interesojë nxënësve në klasën tuaj?
  - e. A keni ju dhe nxënësit e tjerë informacionin e nevojshëm dhe, a mund ta siguronin atë? (Ndoshta ju dini shumë nga përvoja e përditshme ose mund të mblidhni të dhëna ose raporte nga burime të tjera, të tilla si: libra, gazet, internet.)

Nëse ju i përgjigjeni pyetjeve nga **a - e** me Jo, sugjerimi juaj nuk vlen

4. Zgjidhni një ose dy ide dhe, nëse është e nevojshme, mblidhni materiale për to. Ju mund ta shprehni çështjen në formën e një teze ose me një pyetje po/jo.
5. Shkruani sugjerimin tuaj në tabelë sipas kategorisë që i takon, së bashku me emrat tuaj. Sigurohuni që të dorëzoni rezultatet tuaja para mbarimit të afatit, në mënyrë që të gjithë të mund të lexojnë kontributin tuaj.
6. Priteni fletën e shënimeve poshtë, plotësojeni dhe vendoseni ku t'ju thotë mësuesi juaj. Shtoni materialet tuaja.
7. Lexoni tabelën dhe materialet e nxënësve të tjerë para mësimit.

✂ _____

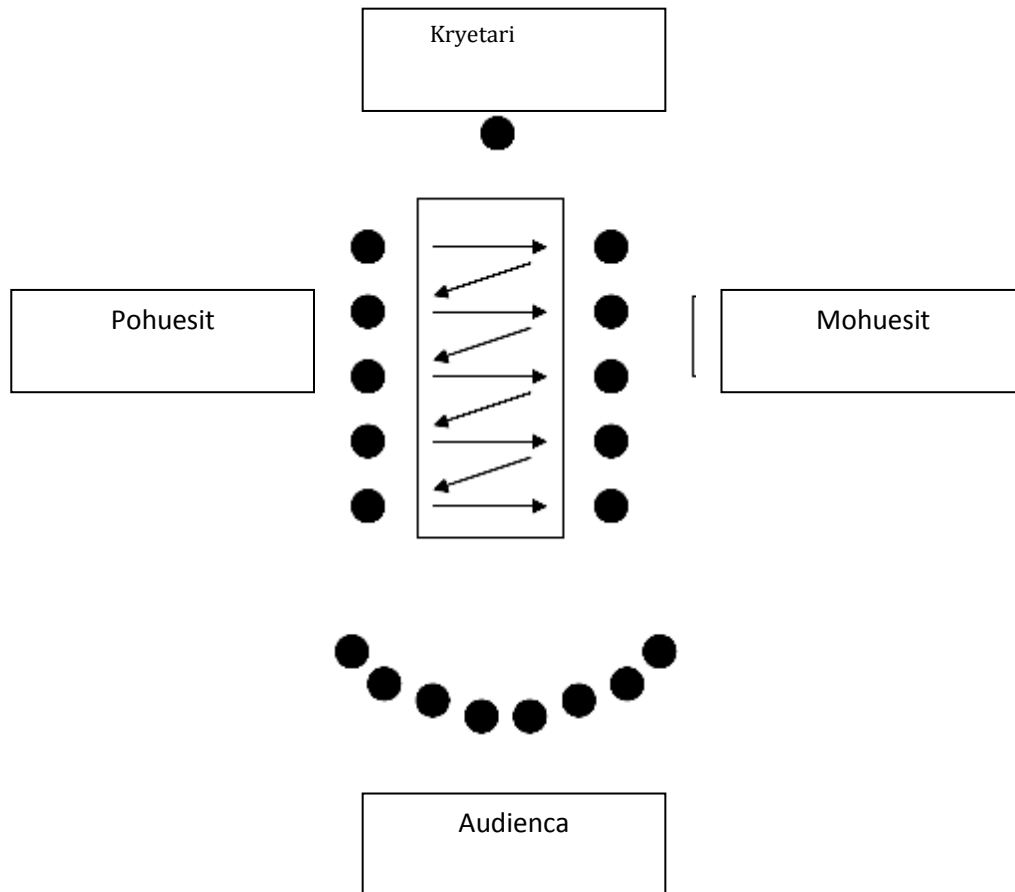
Fletë Shënimesh: Sugjerime për një çështje debati		
Emrat: _____		
Çështja	Kategoria (jeta e përditshme, jeta shkollore etj)	Materialet

Fleta e punës për nxënësit 8.2

Rregullat për debat

Rregullat e uljes

Kryetari ulet në krye të tavolinës. Të dy palët debatuuese janë ulur përballë njëri-tjetrit. Audiencia rri një distancë të afërt nga tabela dhe duhet të jetë në gjendje të shohë të dyja palët. Pra, nëse janë të nevojshme vende shtesë për audiencën, ato duhet të organizohen në disa rreshta, por jo prapa palëve në debat.

Renditja e folësve

Shigjetat tregojnë rendin e folësve në raundin e parë të debatit. Në raundin e dytë, rendi i folësve është thjesht i kundërt, derisa të flasë folësi i parë për anën pohuese. Pastaj, një drejtues për anën mohuese ka fjalën e fundit; ekipi mund të zgjedhë një anëtar për të dhënë këtë deklaratë, por jo nga folësi i parë, pasi kjo do t'i japë atij dy minuta kohë më shumë për të folur dhe kjo do të ishte e padrejtë për palën tjetër.

Rregullat për debat

1. Folësi i parë për anën pohuese, i ulur pranë kryetarit, merr fjalën. Pastaj, siç tregohet nga shigjetat në diagram, folësi i parë për anën mohuese përgjigjet. Në këtë mënyrë, folësit për të dyja palët, marrin

fjalën me radhë. Pasi flet folësi i fundit për anën negative, fillon raundi i dytë i debatit, këtë herë në kah të kundërt.

2. Pas ka folur folësi i parë për anën pozitive, një folës nga ekipi negativ (por jo kryetar i tyre i parë) ka fjalën e fundit.

3. Radha e folësve nuk duhet të ndryshohet.

4. Çdo folës ka një kohë maksimale prej një minute. Kryetari kontrollon kohën me kujdes. Ai jep shenjë, kur folësi ka 10 sekonda për të folur dhe, pas përfundimit të kohës, folësi duhet të ndalë. Koha e tepërt nuk mund t'i transferohet një tjetër folësi.

5. Ndërprerja e një folësi është e ndaluar.

6. Publiku nuk duhet të marrë pjesë në debat.

7. Pas debatit, audienca ka pesë minuta për të ndarë përshtypjet dhe mendimet. Pastaj, ata votojnë me ngritjen e duarve.

8. Në votim, numërohen votat Po dhe Jo. Shumica fiton votimin.

Këshilla për folësit e debatit

1. Me përjashtim të kryetarit të parë për anën pozitive, shpenzoni afërsisht gjysmën e parë të deklaratës suaj për të hedhur poshtë argumentin e anës tjetër dhe pastaj paraqisni një pikë të re.

2. (Për folësit e parë.) Shpallni lëvizjen tuaj - thoni vendimin që dëshironi të shihni.

3. Kur të përgatiteni për debat, në fillim skanoni idetë. Pastaj vendosni në cilën mënyrë doni të paraqitni pikët tuaja dhe caktojani ato një folësi. Filloni dhe përfundoni me një pikë të fortë dhe mbresëlënëse (shih Fletën e punës së nxënësit 8.2).

4. Ju mund të përsëritni ose të ndryshoni një argument kyç për t'u "stërvitur në shtëpi".

5. Folësit e fundit duhet përmbledhin argumentet e palës së tyre, duke theksuar tre ose katër pika. Çfarë duhet t'i mbetet në mend audiencës pas debatit? Nëse debati është rreth një vendimi që do të merret, bëjeni të qartë se cila është këkesa juaj për audiencën kur ata të votojnë pas debatit.

6. Flisni lirisht. Mos e lexoni deklaratën nga shënimet, por vendosni kontaktin me sy me kundërshtarët dhe me audiencën tuaj.

7. Trajtoni kundërshtarët me respekt. Asnjëherë mos fyeni një drejtues, por punoni për argumentet e tij.

Këshilla për audiencën (shih Fletën e punës së nxënësit 8.5)

1. Para debatit, përpiquni të parashikoni argumentet e të dy palëve, çfarë munden apo duhet të paraqesin. Kjo ju jep një kuadër referimi kur dëgjoni debatin.

2. Merrni shënime për argumentet e paraqitura nga të dyja anët, nëse është e mundur, në një fjali.

3. Lidhni argumentet me të kundërtat me vija ose shigjeta dhe bëni ndonjë koment. Cili argument ju bindi? (Hapat 2 dhe 3 mund të ndahet në mes të disa dëgjuesve.)

4. Shënoni cilat argumente ju bënë përshtypje të veantë

5. Pas debatit, ndani rezultatet tuaja në grup. Votoni për propozimet e paraqitura nga dy palët.

Fleta e punës për nxënësit 8.3

Fletë planifikimi për ekipet e debatit

Emri i folësit	Argumenti	Shënime
Ju lutem mbani rendin e treguar në diagramin në fletën e punës për nxënësit 8.2		
1	<i>Rekomandimi: përcakto lëvizjen t'ënde</i>	
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10*	<i>Fjala e fundit (përmbledhje e pikave kryesore)</i>	

* Fjala e fundit – folësit

Folësi i parë për anën pohuese ka fjalën e fundit (shih diagramën në fletën e punës së nxënësit 8.2) Pastaj vijon folësi i palës negative. Skuadra zgjedh një anëtar ta bëjë këtë, por jo folësin e parë, sepse atij i bie të flasë për dy minuta, gjë që është e padrejtë për palën tjetër.

Fleta e punës për nxënësit 8.4

Fletë planifikimi për kryetarët

Detyra e kryetarit të parë - kryeson debatin

Kryetari drejton debatin dhe sigurohet që debatuesit të respektojnë rregullat e debatit (shih & Fletën e punës së nxënësit 8.2) dhe të trajtojnë njëri-tjetrin në mënyrë të drejtë dhe me respekt. Kryesuesi është neutral dhe nuk priret drejt ndonjërit prej ekipeve në debat.

Në veçanti, kryetari është kontrollues i kohës. Asnjë folës nuk duhet të flasë më shumë se një minutë. Në praktikë kjo do të thotë se pasi minuta ka mbaruar, folësi duhet të përfundojë fjalinë e tij të fundit dhe më pas të ndalet. Nëse është e nevojshme, kryetari me mirësjellje, por në mënyrë të vendosur, e ndërpret folësin dhe i jep fjalën kryetarit të ekipit tjetër.

Pajisje

- Një kronometër ose orë që tregon saktësisht sekondat. Telefonat celularë mund ta kryejnë një funksion të tillë.
- Fletë shënimi dhe lapës.
- Një letër të verdhë dhe një të kuqe letre ose karton, madhësia A7.
- Shtesa & Fletët e punës së nxënësit 8.2, 8.5.

Detyra e kryetarit gjatë debatit

1. Ai hap debatin:

- Përshëndet ekipet, audiencën si dhe gazetarët e lajmeve.
- Përmbledhje e shkurtër e debatit, pa ndonjë hollësi që mund të ndihmojnë një anë.
- Kujtesë për ekipet: lojë e ndershme, zbatim i rregullave.
- Shpallja e rregullave të kohë-matjes: pas 50 sekondave, kryetari jep një shenjë.
- Pas një minutë, kryetari ndalon folësin - për të siguruar lojë të ndershme.

2. Gjatë debatit:

- Kryetari dëgjon debatin në heshtje.
- Kryetari monitoron kohën e të folurit dhe i jep shenjë 50-të sekondëshe.
(Shumë shpesh, kjo është gjithëshka që bën kryetari.)
- Kryetari ndërhyt nëse folësit kalon për kohën e tyre duke folur për një minutë.
- Kryetari ndërhyt nëse debatuesit ose audienca ndërpresin folësin në ndonjë mënyrë.
- Në raste shumë të rënda të sjelljes së keqe ose të padrejtë, kryesuesi tregon kartonin e verdhë ose /dhe të kuqin ndaj një folësi. Kartoni i kuq do të thotë se një folësi duhet të lërë debatin.

3. Pas debatit:

- Kryetari njofton se debati është mbyllur.
- Kryetari falënderon debatuesit dhe publikun.

Roli i kryetarit, pas debatit

Pas debatit, publiku ka një diskutim të shkurtër vijues për debatin (pesë minuta) dhe pastaj voton për anën që, sipas tij, paraqiti argumentet më bindëse.

Detyra e dytë e kryetarit – kryesimi i votimit të publikut dhe diskutime

1. Vijim diskutimi

- Kryetari njofton se publiku ka pesë minuta gjatë të cilave mund të shkëmbejnë pikëpamjet e tyre për debatin. Vendet janë të riorganizuara në një rreth ose gjysmërreth të madh, për të lejuar të gjithë nxënësit që të përballen me njëri-tjetrin.
- Çdo anëtar i audiencës ka bërë shënime gjatë debatit dhe ka menduar në lidhje me pyetjen se cili grup ka debatuar më bindshëm. Kryetari kërkon një votim me duar - një votim paraprak.
- Pastaj marrin fjalën nxënësit që kanë pikëpamje të ndryshme. Kryetari u kërkon atyre të shkëmbejnë mendimet në të njëjtën mënyrë si bënë debatuesit, sepse koha është e pakët.
- Pas pesë minutave kryetari përfundon diskutimin.

2. Votimi

- Kryetari shpall votimin. Ai e përsërit çështjen dhe pyetjet që duhet të votohen: cili ekip ju ka bindur më shumë - pohuesi apo mohuesi? Në këtë pikë nuk ka më diskutime. Kryetari i kërkon një nxënësi të shënojë rezultatet e votimit në dërrasë apo tabelë.
- Kryetari, së pari, u kërkon nxënësve, që janë më të bindur për anën pohuese, të ngrenë duart. Ai i numëron ato dhe pastaj, në të njëjtën mënyrë, kryen votimin për anën pohuese.
- Së fundi, nxënësit që abstenojnë - të cilët nuk kanë votuar për asnjë nga ekipet - thirren dhe numërohen.
- Kryetari lexon rezultatin e votimit, por nuk komenton për të. Ai falënderon audiencën për diskutimet dhe votën e tyre dhe përfundon seancën.

Fleta e punës për nxënësit 8.6

Tabela për shkrimtarët e lajmeve

Detyra

Formoni tri ekipe zinxhir.

Shkruani një histori lajmi për debatin dhe paraqiteni artikullin tuaj në mësimin e ardhshëm. Vareni atë në mur, nëse është e mundur në dy ose tri kopje.

Çdo ekip punon për një lloj të ndryshëm gazete/periodiku:

- gazetë tabloidi;
- gazetë cilësore;
- revistë për të rinj.

Profili i tri gazetave - çka presin lexuesit

Ka disa rregulla të përgjithshme për të shkruar një histori të mirë lajmesh - shih Fletën e punës së nxënësit 9.1.

Por, nga ana tjetër, çdo gazetë raporton për një audiencë të ndryshme, kështu që historia juaj e lajmeve duhet t'i drejtohet këtij grupi, në qoftë se dëshironi që lexuesit të blejnë gazetën që ju jep punën tuaj. Kjo do të thotë se, tregimet tuaja të lajmeve do të jenë mjaft të ndryshme, edhe pse po raportoni për të njëjtin debat. Shikoni si bëhet kjo në një gazetë të vërtetë.

Lloji i gazetës	Çfarë presin lexuesit				
	*** prioritet i lartë / ** e rëndësishme / * e bukur për ta pasur				
	Argëtim	Piktura	Informacion (çështje dhe argumente)	Këndvështrim i të rinjve	"prekje personale"
Gazetë tabloid	**	**	**	*	***
Gazetë cilësore	*	**	***	*	*
Revista të rinjsh	**	**	**	***	*

Fleta e punës për nxënësit 9.1

Krijimi i një gazete muri – Çfarë të zgjedhim

Udhëzimet për detyrën

Ju do të prodhoni vetë gazetën tuaj të murit. Përgatiteni këtë punë duke menduar për idetë tuaja. Çfarë tregimesh, artikujsh dhe fotosh do sugjeronit? Jepni arsyet tuaja, pasi kjo do t'ju ndihmojë kur të diskutoni zgjedhjet tuaja përfundimtare.

	Sugjerimet tuaja	Arsyet tuaja
Pikët për t'u marrë parasysh (kriteret)	1. Histori kryesore?	
1. Vlera e lajmit		
Cila është rëndësia e tregimit? A përmban historia informacion të rëndësishëm që lexuesit juaj duhet të dinë rreth saj?	2. Tregime të tjera?	
2. Histori kryesore		
Historia kryesore duhet të jetë diçka tërheqëse për të tërhequr lexuesit e mundshëm. A mund ta mbështesni historinë kryesore me një foto?	3. Udhëheqësi (koment) - në çfarë historie?	
3. Fotografitë		
Konsideroni një foto me një nëntekst në vend të një historie.	4. Fotografi - në çfarë tregimi?	
4. Bilanci i përmbajtjes		
Shembuj:		
Të njohura / të panjohura		
Pozitive / negative		
Lajme të fundit/ "interes		
njerëzor"		
Historitë e suksesit /		
histori konflikti	5. Tregime dhe tema të një rëndësie më të vogël - çfarë mund të hiqet?	

Bazuar te: Qendra për Edukim Mediatik (2005), Pesë pyetje kryesore që mund të ndryshojnë botën, Mësim 1c, fq. 21 (përshtatur); www.medialit.org.

Fleta e punës për nxënësit 9.2

Këshilla për prodhimin e një gazete muri

Caktoni detyrat e mëposhtme për anëtarët e ekipeve të ndryshme (shih shënimet informative më poshtë):

- Një kryeredaktor të kryesojë takimin tuaj;
- Një menaxher kohe për të mbikëqyrë prodhimin e gazetës;
- Një prezantues për të shpjeguar vendimet tuaja në seancën plenare vijuese.

Projekti i orarit

1. Miratoni ose ndryshoni këtë draft orar.
2. Diskutoni dhe vendosin se çfarë temash do të zgjidhni - dhe do të hiqni (Fleta e punës së nxënësit 9.1).
3. Caktoni detyrat e kërkimit dhe / ose shkrimit për secilin anëtar të ekipit. Bini dakord për një orar për punën tuaj.
4. Bëjeni punën për tregimet tuaja të lajmeve - kërkimore, shkrime, mbledhje materiali dhe fotografi.
5. Faqosni gazetën tuaj të murit.
6. Shfaqeni gazetën tuaj në klasë.

Shënime informuese

Kryeredaktori

Ju drejtoni diskutimet dhe vendimmarrjen në ekipin tuaj.
Sigurohuni që të gjithë të kenë mundësi për të ndarë idetë dhe mendimet e tyre me ekipin.
Ndërhyni kur e shihni që dikush nuk është duke ju dëgjuar.
Sugjeroni çfarë historie duhet të përfshihet në gazetën tuaj.
Sigurohuni që ekipi punon me efikasitet. Sugjeroni një orar pune realist, duke lejuar kohë të mjaftueshme për punën bazë – mbledhja e informacionit dhe të shkruarit.

Menaxheri kohës

Ju mbikëqyrni orarin e prodhimit të gazetës.
Nëse ju zbuloni se ekipi është vonë dhe do të kenë probleme me përfundimin, bisedoni me anëtarët e ekipit dhe informoni kryeredaktorin.
Sugjeroni çfarë mund të bëjë ekipi për të përfunduar në kohë.

Prezantuesja

Në mësimin që vijon, bëni një prezantim të shkurtër për t'u shpjeguar ekipeve të tjera:

- Arsyet pse ju zgjodhët një temë të caktuar si histori kryesore;
- Çfarë temash të tjera i konsideroni të rëndësishme për t'u përfshirë dhe pse, më në fund, e zgjodhët apo e hoqët një të prej tyre;
- Pse i keni zgjedhur fotografitë;
- Ndonjë çështje tjetër për të cilën diskutoi ekipi juaj.

Fleta e punës për nxënësit 9.3

Këshilla për të shkruar një histori të mirë lajmi

Para se të filloni të shkruani

Mendoni për qëllimin e tregimit tuaj: për një histori lajmesh që ka të ngjarë do të shërbejë për të informuar publikun.

Bëni disa kërkime dhe zhvilloni intervista, duke mbajtur shënime dhe duke shkruar citate të dobishme.

Ndërkohë që shkruani

Përdorni folje aktive, për të treguar se çfarë po ndodh në të vërtetë.

Në fillim tregoni informacionin më të vërtetë interesant

Ndiqni skicën më poshtë.

Paragrafi i parë

Mundohuni të peshkoni lexuesin duke filluar me një deklaratë të këndshme, të mençur apo të habitshme. Përpiquni për shumëllojshmëri - përpiquni të filloni artikullin me një pyetje ose një deklaratë provokative. Në fjalinë tuaj të parë ose të dytë përdorni pyetjet kush, çfarë, kur, ku dhe pse.

Paragrafi i dytë / i tretë / i katërt

Jepini lexuesit detajet duke i shtrirë në pesë pyetjet e mëposhtme:

- Kush ishte i përfshirë?
- Çfarë ka ndodhur?
- Ku ndodhi?
- Kur ndodhi?
- Pse ndodhi kjo?

Përfshini një ose dy citate nga njerëz të intervistuar. Shkruani në vetën e tretë (ai, ajo ose ata).

Mos harroni të qëndroni objektiv dhe kurrë mos e shprehni hapur mendimin tuaj. Përdorni citate për të shprehur mendimet e të tjerëve.

Paragrafi i fundit

Përfundojeni atë dhe mos e mbani lexuesin në pritje. Provoni t'i jepni fund me një thënie ose një frazë që të mbetet në mendje ose bëni një përmbledhje të pastër.

(shkurtim)

Burimi: Media Rrjeti Ndërgjegjësimi

Dokumenti origjinal: Planifikimi mësimi, Reporter për një ditë

Author: Ginie Waller

www.media-awareness.ca